

VERNEVERDIGE KULTURMINNER TIL ASKELOADDEN

Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø kommune

Siv Leden og Åse Dammann

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Verneverdige kulturminner til Askeladden Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø kommune	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 142/2015	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1020655	Oppdragstidspunkt 5.10.2015-31.1.2016
	Forsidebilde Jensrud husmannsplass i Nittedal kommune er på kulturminneplanens liste over bygninger med svært høy lokal verdi. Foto: J. Sognnæs/NIKU 2011	
Forfatter(e) Siv Leden og Åse Dammann	Sider 56	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Bygning	

Prosjektleder Siv Leden
Prosjektmedarbeider(e) Åse Dammann, Nils Aage Hafsal, Anneli Nesbakken
Kvalitetssikrer Torggrim Sneve Guttormsen

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren

<p>Sammendrag</p> <p>Registrering av kommunalt verneverdige kulturminner i Askeladden kan bidra til å nå overordnede miljømål om bedre oversikt. Det kan imidlertid være behov for å se nærmere på definisjonen/avgrensningen av hvilke kulturminner som skal inn i databasen og hva man vil oppnå med å samle dem der. NIKU har på bakgrunn av kontakt med pilotkommunene Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø utarbeidet et forslag til metodikk for innlegging av kommunalt verneverdige kulturminner i Askeladden. Utfra våre erfaringer fra arbeidet samt synspunkter fra pilotkommunene og fra Trondheim kommune som har kommet langt i arbeidet med verneverdige kulturminner, peker vi på endrings- og suppleringsbehov i Askeladden. Prosjektet har også vist at det er behov for tydeligere bestilling til kommunene om hvordan kulturminneplanene skal utformes, og at det bør lages standardiserte minstekrav til kulturminnedata. Disse kravene bør være kjent når arbeidet med kulturminneplan startes opp, helst bør det også foreligge et registreringsverktøy som er tilpasset Askeladden. Den foreliggende rapporten skal danne grunnlag for en veileder til kommunene, og den inneholder innspill til videre arbeid. En viktig del av NIKUs oppdrag har vært å avdekke hva som skal til for at kommunene selv vil legge inn og følge opp kulturminnedata i Askeladden. Kontakten med kommunene avslører at Askeladden neppe vil dekke kommunenes behov for saksbehandlingsverktøy på kulturminnefeltet, og at innlegging og oppdatering av data i Askeladden vil medføre uønsket dobbeltarbeid for mange kommuner. Særlig gjelder dette for de større kommunene med et stort antall registrerte kulturminner. Vår konklusjon er at man i størst mulig grad bør gå for en løsning der kommunale data hentes til Askeladden fra kommunenes egne kulturminneregistre. Det bør utredes om man kan finne felles løsninger som kan passe for både små og store kommuners behov. Fordi bruk av Askeladden ikke kan pålegges kommunene, synes det som Riksantikvaren selv må bære ansvaret for innlegging i Askeladden. Oppdatering bør i størst mulig grad skje automatisk ved innhenting av data fra kommunene.</p>

<p>Emneord</p> <p>Askeladden, kommunalt verneverdige kulturminner, kulturminneplaner, Nittedal, Samnanger, Sandnes, Tromsø, Trondheim</p>
--

Avdelingsleder

Annika Haugen

Forord

For å muliggjøre en systematisk og landsdekkende oppfølging av tilstand og tap av verneverdige kulturminner, ønsker Riksantikvaren at kommunene skal definere hva som er lokalt verneverdige kulturminner, og at registreringsdata for disse skal samles i databasen Askeladden. Intensjonen er at Askeladden skal være en felles database for faste kulturminner med alle typer vern, og at den skal kunne fungere som verktøy for kommunenes oppfølging av verneverdige kulturminner. Riksantikvarens mål er at kommunene selv, på en enkel måte, skal kunne utføre innlegging i Askeladden av data for kommunalt verneverdige kulturminner.

NIKUs oppdrag har vært å gå gjennom kulturminneplanene for kommunene Nittedal, Sandnes, Samnanger og Tromsø for å klarlegge hvilke kulturminner som er kommunens prioriterte verneverdige kulturminner, og deretter legge data for disse inn i Askeladden eller alternativt klargjøre dataene for en senere masseimport til Askeladden. En viktig del av oppdraget har videre vært å avdekke hva som skal til for at kommunene på en enkel måte kan legge kulturminnedata i Askeladden, og hvilke løsninger som må til for at kommunene i fremtiden aktivt vil bruke, og følge opp egne kulturminnedata i Askeladden.

Innholdsfortegnelse

1	Oppdraget: Verneverdige kulturminner til Askeladden.....	6
2	Bakgrunn	7
3	Pilot-kommuner	8
3.1	Nittedal.....	8
3.2	Samnanger.....	10
3.3	Sandnes	11
3.4	Tromsø.....	14
4	Erfaringer fra Trondheim.....	15
5	Metode/systematikk	18
5.1	Identifiser prioriterte kulturminner i kulturminneplanen.....	18
5.2	Finn nødvendige registreringsdata.....	19
5.3	Innlegging i Askeladden.....	20
5.3.1	Ett og ett objekt.....	20
5.3.2	Flere objekter samtidig.....	25
6	Hva skal til for at kommunene vil legge data i Askeladden?	29
6.1	Innhold i Askeladden og redigeringstilgang	29
6.2	Hvilke kulturminner skal legges i Askeladden?	30
6.3	Hvilke kulturminner skal IKKE legges i Askeladden?	33
6.4	Hvilke data skal registreres om kulturminnene?.....	34
6.5	Hvem skal bruke dataene og til hva?	36
6.6	Nyttig for kommunene med verneverdige kulturminner i Askeladden?	39
6.7	Askeladden – brukervennlighet, muligheter og begrensninger.....	40
6.8	Effektiv innlegging i Askeladden.....	44
6.9	Vedlikehold av data	45
7	Oppsummering.....	46
	Kilder.....	49
	Vedlegg.....	50
	Vedlegg 1: Nittedal – kulturmiljøer og kulturlandskap	50
	Vedlegg 2: Nittedal – Utvalgte bygninger og anlegg av svært høy lokal verdi.....	51
	Vedlegg 3: Samnanger – kommunalt verneverdige kulturminner.....	52
	Vedlegg 4: Kolonneoverskrifter i Riksantikvarens «strippet dokumentasjonsmal»	53
	Vedlegg 5: Notat fra møte med Riksantikvaren 26.10.2015	54
	Vedlegg 6: Notat fra møte med Riksantikvaren 17.11.2015	55

1 Oppdraget: Verneverdige kulturminner til Askeladden

Dette oppdraget er et tillegg til «Status for verneverdige kulturminner i utvalgte kommuner» og et vedlegg til kontrakt av 03.07.15 mellom Riksantikvaren og NIKU.

I følge avtale med Riksantikvaren (brev datert 9.10.2015, ref. 15/00573-14) omfatter oppdraget følgende oppgaver:

1. Det skal lages en metode/systematikk for innlegging i Askeladden av data for verneverdige faste kulturminner i kommunenes kulturminneplaner. Innleggingen skal kun omfatte data for kulturminner som inngår i kulturminneplaner vedtatt etter 2005.
2. NIKU skal sørge for/bistå med innlegging av eksisterende kulturminnedata for kommunene Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø, for å avdekke styrker og svakheter ved metoden.
3. Det skal utarbeides en enkel rapport med forslag til metodikk/systematikk, og innspill til videre arbeid.

I oppdragsbeskrivelsen fra Riksantikvaren heter det videre:

«NIKU skal ta kontakt med kommunene Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø, samt eventuelle andre aktuelle kommuner, for å avdekke ulik praksis og behov som kan ha betydning for metoden/systematikken som skal utvikles. Riksantikvaren anbefaler at NIKU tar kontakt med Trondheim kommune, som har kommet langt i arbeidet med kulturminneplan og verneverdige kulturminner. Aktuelle spørsmål til kommunene vil være hvilke data de har samlet/utarbeidet og hvilke behov de vil ha for tekniske løsninger, standarder og rådgivning.

Metoden som utvikles for innlegging av data for verneverdige kulturminner i Askeladden skal være brukervennlig og tilpasset kommunenes behov. Det blir derfor viktig å avdekke hva som skal til for at kommunene på en enkel måte skal få lagt kulturminnedata i Askeladden, og hvilke løsninger som må til for at kommunene i fremtiden aktivt vil bruke, og følge opp egne kulturminnedata i Askeladden.

Metoden skal bygge på eksisterende kategorier i Askeladden. I Askeladdens importmal for bygninger og nyregistreringsskjema for arkeologi er det obligatorisk utfylling av noen typer informasjon. Metoden/systematikken som utarbeides vil ta utgangspunkt i krav og muligheter i dagens versjon av databasen, men påpeking av eventuelle endrings- eller suppleringsbehov vil også være en del av utviklingsarbeidet.

NIKU skal vurdere ulike løsninger for kommunenes innlegging av data.

Innlegging av data for fire kommuner

Som pilotprosjekt skal NIKU sørge for innlegging av data for kommunene Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø. Hensikten med pilotprosjektet er å identifisere styrker og svakheter ved metoden/systematikken som skal utarbeides. NIKU vil avklare om de fire kommunene ønsker å legge inn data selv, med bistand fra NIKU, eller om NIKU skal utføre innleggingen. Det er en målsetting at data fra de fire kommunene skal være lagt inn i Askeladden før årsskiftet.»

«Rapport

Etter gjennomført arbeid skal resultatene fra oppdraget presenteres i en enkel rapport der metoden/systematikken beskrives. Rapporten skal danne grunnlag for en veileder for kommunale brukere av Askeladden, og for revidering av Riksantikvarens øvrige veiledning til kommunene.»

2 Bakgrunn

De overordnede nasjonale miljømålene ligger i stortingsmeldingene «*Leve med kulturminner*» fra 2005 og «*Framtid med fotfeste*» fra 2013. I 2005 ble det satt som mål at det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer innen 2020 skulle være mindre enn 0,5 %, ¹ og i 2013 ble målet omformulert til at tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres. ² I 2009 påpekte Riksrevisjonen at det manglet en systematisk kartlegging av verneverdige kulturminner, og at en slik kartlegging er nødvendig for å gi departementet nødvendig informasjon om tap og tilstand for verneverdige kulturminner. ³ I stortingsproposisjonen Prop. 1 S (2013-2014) ble det fremsatt som nasjonalt mål at det innen 2020 skulle være oversikt og tilfredsstillende tilstand for verneverdige kulturminner. ⁴

For å muliggjøre en systematisk og landsdekkende oppfølging av resultatmålene, trengs bedre oversikter, og kommunene oppmuntres til å registrere lokale kulturminner, samt til å utarbeide og vedta kulturminneplaner. Registrering av verneverdige kulturminner er ikke fremsatt som et krav fra departementet, men som et miljømål. Dette betyr at den ønskete kulturminneregistreringen er frivillig for kommunene. Riksantikvaren kan ikke pålegge dette, men gir økonomiske tilskudd via fylkeskommunene for å oppmuntre kommunene til registrering og utarbeiding av kulturminneplaner. Verken Riksantikvaren eller fylkeskommunen legger føringer for hva kommunene definerer som verneverdige kulturminner – det skal være kommunens eget valg, men Riksantikvaren ønsker at kulturminneplanen skal inneholde en liste over prioriterte kulturminner i kommunen.

Riksantikvarens forutsetning er at Askeladden skal være stedet hvor data for alle typer vernede, faste kulturminner er lagret, og at registreringsdata for kommunalt utvalgte kulturminner skal legges inn i databasen. Både fredete, vernete, statlig listeførte og kommunalt verneverdige kulturminner skal ligge i Askeladden. På sikt er det planer om også å knytte SEFRAK-registeret til Askeladden. ⁵

Riksantikvarens intensjon er at Askeladden skal kunne fungere som verktøy for kommunenes oppfølging av kulturminner, og målet er at kommunene selv skal kunne legge inn data på en enkel måte. Fordelen for kommunene er at de ved å registrere de kommunalt vernede kulturminnene i Askeladden synliggjør dem i langt større grad. Kartfesting av kulturminnene med enkel informasjon om dem blir tilgjengelig via alle kartløsninger som er basert på data fra Norge Digitalt. Dette betyr at kulturminnedata blir synlige ikke bare for kommunale saksbehandlere, men for folk flest, grunneiere, eiendomsutviklere/utbyggere og ulike offentlige etater.

¹ Det kongelige miljøverndepartement 2005: St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*, s 16

² Det kongelige miljøverndepartement 2013: Meld. St. 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste*. Kulturminnepolitikken, s 249

³ Riksrevisjonen 2009: Riksrevisjonens undersøkning av korleis Miljøverndepartementet varetek det nasjonale ansvaret sitt for freda og verneverdige bygningar. Dokument nr. 3:9 (2008-2009), s 8

⁴ Proposisjon til Stortinget 2013-2014. Det Kongelige Miljøverndepartement

⁵ Muntlig, Stian Finmark, Riksantikvaren, okt 2015

3 Pilot-kommuner

I henhold til oppdragsbeskrivelsen skal NIKU kontakte kommunene Nittedal, Samnanger, Sandnes og Tromsø for å bistå dem med innlegging av eksisterende kulturminnedata i Askeladden.

3.1 Nittedal

Kulturminneplan

Nittedal kommune vedtok planprogram for kommunedelplan for kulturminner i desember 2013. Forslag til kulturminneplan ble fremlagt i januar 2015 med høringsfrist i juni 2015, og planen ble vedtatt av kommunestyret den 16. november 2015. Planen må sees i sammenheng med rullering av kommuneplanen med bruk av hensynssoner og temakart. Bakgrunnen for kulturminneplanen er Nittedal som presskommune med store endringer i bosetting og bruk av arealer; kulturminner og kulturmiljøer som bygdas kollektive hukommelse; og kulturminner som identitetsskapende element.⁶

Kontakt med kommunen

NIKU var i møte med Nittedal kommune 30. november 2015 for å skaffe kartdata samt påkrevde opplysninger for innlegging av enkeltminner og kulturmiljøer i Askeladden. Nittedal kommune benyttet anledningen til å innkalle til stort fagmøte om kulturminnevern med deltakere fra henholdsvis byggesak-, plan-, Geodata- og kulturavdelingen. NIKU orienterte om sitt oppdrag for Riksantikvaren og om Askeladden. Deretter ble det en bred diskusjon om hvordan kulturminneplanen skal følges opp og implementeres i kommunens arbeid, og om hvilken rolle Askeladden kan spille i dette.

Kommunen var positiv til at kulturminnene blir registrert i Askeladden og så fordeler ved at kartfestingen av de høyest prioriterte kulturminnene ville bli synlige i kommunens kartløsning via Norge Digitalt. Det kom frem at innlegging i Askeladden likevel ikke vil dekke kommunens behov for saksbehandlerværktøy knyttet til forvaltningen av de kommunale kulturminnene. I den daglige oppfølgingen av kulturminneplanen (byggesaksbehandling og planarbeid) trenger kommunen oversikt over alle registrerte kulturminner – ikke bare de som er gitt høyeste prioritet. Disse vil ikke ligge i Askeladden.

Foruten de utvalgte kulturminnene og kulturmiljøene som er klassifisert med *svært høy lokal verdi*, inneholder planen en rekke kulturminner som er vurdert til henholdsvis *høy*, *middels* eller *lav* lokal verdi. Også for disse kulturminnene har kulturminneplanen satt opp handlingsplan og anbefalinger for saksbehandlingsrutiner og videre forvaltning. Det er definert rutiner for når lokal eller regional kulturminnemyndighet skal kobles inn. Fram til i dag har kommunen lagt SEFRAK-registeret til grunn for byggesaksbehandlingen. Med verdivurderingen som nå er gjort gjennom kulturminneplanen, vil bakgrunnsinformasjon og særlig skjemaet som viser vurderingen av de ulike delverdiene, være viktig. Verdivurderingene vil kunne inngå som argumentasjon i den enkelte bygge- eller reguleringssak.

⁶ Kommunedelplan for kulturminner. Nittedal kommune 2015-2019. Vedtatt 16.11.2015.

Prioriterte kulturminner?

Kulturminneplanen for Nittedal inneholder en liste med 43 utvalgte enkeltbygninger/objekter som er klassifisert med «svært høy lokal verdi» samt 9 viktige kulturmiljøer/ kulturlandskap som tas inn i kommuneplanens arealdel. Se vedlegg 1 og 2

Registreringsdata og format

De prioriterte kulturminnene i Nittedal er listet opp i kulturminneplanen med opplysninger om kulturminnenavn, gnr/bnr, SEFRAK-ID eller bygningsnummer, og tidsepoke. Hensynssonene er listet opp med navn, beskrivelse samt anbefaling for videre forvaltning og bruk av lov hjemmel. I etterkant av møtet i Nittedal har NIKU fått tilsendt kartfiler (SOSI) for de ni kulturmiljøene.

Innlegging i Askeladden

NIKU har registrert de utvalgte bygningene/anleggene samt kulturmiljøene i Askeladden, og kartfestingen av dem vil dermed bli tilgjengelig for kommunen via Nittedals kartløsning (Gis-Line). Siden Nittedal hadde laget tydelige lister over både utvalgte enkeltminner og kulturmiljøer, var innleggingsarbeidet ukomplisert. Det var likevel én uklarhet i den oppsatte listen over kommunalt verneverdige bygninger: Hva betyr det når planen sier «*Jensrud med uthus, Lillomarka*»? Er det ett eller flere uthus? Er våningshuset med? Plassen har i alt fire bygninger i følge kartet, og to av disse (våningshus og fjøs/låve) er SEFRAK-registrerte. I bygningsoversikten som er satt opp i kulturminneplanen, er det bare oppgitt ett bygningsnummer for Jensrud; dette er for fjøset/låven. Er dette tilsiktet eller en tilfeldighet?

Utfordringen var videre å få nødvendige data om enkeltbygningene for å kunne fylle ut Askeladdens obligatoriske rubrikker for *Art* (på lokalitets- og enkeltminnenivå), *Opprinnelig funksjon*, *Datering* og *Materialbruk*, samt kartdata. Vi har valgt å legge oss på en minimumsløsning med hensyn til registrering av data. I det obligatoriske feltet *Beskrivelse (Åpne data)* noterte vi «Beskrivelse mangler». Videre valgte vi alternativet «Ikke registrert» i det obligatoriske feltet *Hovedmateriale*, og i tilfeller hvor vi manglet nærmere informasjon om datering, valgte vi åpne alternativer som «etterreformatorisk». Hva angår mer omfattende informasjon om kulturminnene, vil den viktigste kilden og det beste arbeidsverktøyet for kommunens daglige virke være opplysningene i kulturminneplanen og underlagsmaterialet for denne, herunder verdi-vurderingene.

For innlegging av kulturmiljøer krever Askeladden at det er registrert minst ett enkeltminne innenfor området før kulturmiljøet kan kartfestes. For ett av miljøene (Nittedals krudtverk, Askeladd-ID K301) fantes det i utgangspunktet ingen enkeltminner. Vi løste problemet ved å legge inn en bygning omtalt i planen og ga denne status «kommunalt listeført». Et større problem oppsto da kulturmiljøet som omga Markerud gård skulle legges inn. Siden utstrekningen av det kommunale kulturmiljøet ikke stemte overens med områdefredningen vedtatt etter kulturminneloven § 19, var det trøblete å kartfeste det. Ved en feil gjorde NIKU endringer i utstrekningen av det fredete området for å omgå problemene. Dette oppdaget vi, og det er rettet i ettertid, men situasjonen som oppsto avslørte likevel at det er behov for bedre sikring av data med juridisk betydning. Risikoen for feil øker dersom folk uten kunnskap om kulturminneforvaltning skal stå for redigering av data i Askeladden.

3.2 Samnanger

Kulturminneplan

Samnanger kommune startet høsten 2011 en kulturminneregistrering som la grunnlaget for *Kommunedelplan for kulturminne 2012-2020*, vedtatt 15.mai 2013. Kulturminneplanen inneholder et handlingsprogram for kommunens arbeid med kulturminner, og tre typer opplisting av kulturminner: Kulturminner som inngår i Handlingsplan, eksempler på ulike kulturminnetyper, og registrerte kulturminner 2011-2012. I innledningen heter det at det i kulturminneplanen ikke er prioritert hvilke kulturminner som er viktigst for Samnanger, og at listen ikke må sees som uttømmende eller statisk. Dette kan forstås som at kulturminneplanen ikke inneholder en prioritert liste. Men i samme avsnitt heter det at: «... *me har nemnt dei me meiner er viktige*».

Kontakt med kommunen

NIKU møtte kultursjefen i Samnanger kommune og saksbehandler fra Hordaland fylkeskommune i Samnanger rådhus den 4. november 2015.

Prioriterte kulturminner?

I følge kultursjefen er det kulturminnene som er nevnt som eksempler i kulturminneplanen som skal forstås som kommunens prioriterte kulturminner. Kultursjefen og saksbehandler fra fylkeskommunen gikk i møtet gjennom eksemplene på kulturminner beskrevet i kulturminneplanen og kom frem til en liste på 25 prioriterte faste kulturminner/kulturminnelokaliteter. Se vedlegg 3. Samnanger kommune er positiv til at disse kulturminnene blir lagt i Askeladden.

Registreringsdata og format

Registreringsdataene for de 25 utvalgte kulturminnelokalitetene er hentet fra fritekst i kulturminneplanen, rapporter for de enkelte kulturminnene tilsendt fra kommunen i etterkant av møtet, kartdata (Shape-filer) tilsendt fra fylkeskommunen, samt en testinnlegging av 23 SEFRAK-bygninger, fordelt på 16 lokaliteter i Samnanger (utført av Riksantikvaren høsten 2015).

Innlegging i Askeladden

Hovedproblemet ved innleggingen har vært at det fortsatt var uklart hvilke kulturminner som skulle legges i Askeladden, til tross for listen som ble satt opp av kultursjefen/ fylkeskommunen.

Eksempler:

- Hva betyr «Våningshus på Øvre Kvernes»? Her ligger det to våningshus. Gjelder oppføringen begge to, eller bare det ene av dem?
- Hva ligger i begrepet «Naust/naustmiljø på Ytre-Tysse»? Hva skal markeres i Askeladden?
- Hvordan skal «Jonastova» forstås? Er dette navnet på en eiendom, eller er det en enkeltbygning? Fylkeskommunen har registrert både våningshus og uthus i Askeladden.
- Hva betyr «Nordviksetra»? Hvilke bygninger eller andre kulturminner er verneverdige?
- Hva menes med «Torvtaking på Storemyra»? Hvilke enkeltminner omfattes?

Utfordringen var dessuten som for Nittedal, men i langt større grad, å skaffe kartdata samt nødvendige data for å kunne fylle ut Askeladdens obligatoriske rubrikker. Dataene vi fikk var mangelfulle og til dels feil. For eksempel ble det oppgitt ett bygningsnummer for Nordviksetra der det står to bygninger; dette viste seg å være bygningsnummeret til en bygning på gården Nordvik, ikke til noen av de to bygningene på stølen. Torvmyra som er beskrevet i kulturminneplanen, fikk vi ikke kartdata for, og denne er derfor registrert i databasen uten kartfesting. Flere av de prioriterte

kulturminnene var allerede lagt inn i Askeladden med vernestatus «kommunalt listeført». For disse har NIKU endret status til «kommunalt verneverdig». Som for Nittedal, har vi valgt bare å registrere et minimum av data.

Også for Samnanger erfarte vi problemet knyttet til at alle med redigeringstilgang kan endre en bygnings vernestatus. Da statusen *kommunalt verneverdig* skulle legges inn for Samnanger kirke, ble eksisterende status ved en feil slettet og erstattet av ny (kommunalt verneverdig). Forvaltningsregimet for kirkebygg avhenger av vernestatusen, og dette kunne dermed i verste fall fått konsekvenser for saksbehandlingen. Feilen ble oppdaget og er rettet. Askeladden gir mulighet for å registrere flere ulike vernestatuser for ett og samme kulturminne, og dette er gjort. Episoden viser likevel sårbarheten i systemet.

En annen problemstilling som er kommet opp når det gjelder Samnanger, er knyttet til bruk av statusen «kommunalt verneverdig». NIKU har notert seg at det er lagt inn ytterligere én lokalitet (Askeladd-ID 214500) som har fått status «kommunalt verneverdig», i tillegg til de 25 lokalitetene som NIKU har lagt inn eller redigert kulturminnestatus for. Askeladd-ID 214500 er en sag som ikke er omtalt i kulturminneplanen og ikke er politisk vedtatt, etter hva vi kan skjønne. Er dette ok?

Dersom statusen «kommunalt verneverdig» skal være knyttet til en form for autorisasjonsordning, jf. Riksantikvarens definisjon⁷, bør det settes restriksjoner for hvem som får tilgang til å registrere / redigere vernestatus. (Se også kapittel 6.1 og 6.2.) Videre er det viktig at det defineres entydig hvilke enkeltobjekter som omfattes av kommunens vedtak, og hvilke konsekvenser dette har med hensyn til saksbehandlingsregime. Kommunen må informeres om muligheten for å registrere noe som kulturmiljø i stedet for (eller i tillegg til) som enkeltobjekter. Eksempel: I 25-punkts listen NIKU fikk som utgangspunkt, er det ført opp to punkter på Ytre-Tysse. Dette er «Fellesløpe på Ytre-Tysse» og «Naust/naustmiljø på Ytre-Tysse». Disse ligger tett inntil hverandre. Mellom dem ligger et eldre våningshus som også er nevnt i planen, men som neppe inngår verken i punktet «fellesløpe» eller «naust». Dersom Ytre-Tysse hadde vært definert som kulturmiljø, ville også denne bygningen vært med.

3.3 Sandnes

Kulturminneplan

Den første kulturminnevernplanen for Sandnes ble vedtatt allerede 3. september 1991. Neste utgave, «*Vel bevart i Sandnes? Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sandnes 2005-2017*», ble vedtatt 25. april 2006. Denne er nå under revisjon. Planprogram for revidering ble vedtatt 18. november 2015, og ny kulturminneplan skal etter planen foreligge i 2018-2019.

Gjeldende kulturminneplan inneholder retningslinjer for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. Hovedgrepet er «*å vektlegge bevaring av kulturhistoriske miljøer for å synliggjøre kulturminnenes historiske sammenheng og geografiske beliggenhet*». Foruten omtale av kulturmiljøer og kulturlandskap, nevnes bygninger/anlegg, fornminner og løse kulturminner.

⁷ «*Kommunalt verneverdig er kulturminner som kommunen har identifisert som verneverdig, og som kommunen gjennom politisk vedtak har bestemt at skal søkes ivaretatt*». Kilde: Riksantikvarens informasjonsark, 2015.

Som grunnlag for planen er det opprettet et digitalt kulturminneregister med informasjon, verdigradering og kartfesting av kulturminner⁸. I forbindelse med revisjon av kulturminneplanen er kommunen i ferd med å revidere innholdet i registeret. Dette arbeidet vil pågå fram til ny kulturminneplan er vedtatt. Kulturminneregisteret inneholder om lag 2 000 kulturminner og brukes som saksbehandlerværktøy i plansaker, byggesaker og ellers for tiltak som berører kulturminner og kulturmiljøer. Kulturminnene er klassifisert i tre kategorier avhengig av saksbehandlingsregime⁹, og mange har juridisk vern via plan- og bygningsloven. Registeret er tilgjengelig for publikum via kommunens nettsider.¹⁰ I tillegg har kommunekartet kartfestede kulturminner på et eget kartlag sammen med annen kartinformasjon.¹¹

Kontakt med kommunen

NIKU møtte byantikvaren i Sandnes rådhus den 6. november 2015, og vi har hatt telefonsamtaler og kontakt per epost i desember 2015 og januar 2016. Byantikvaren understreker at Sandnes har et velfungerende verktøy i det kommunale kulturminneregisteret, som brukes i plan- og byggesaksbehandling og er tilpasset dette formålet. Gjennom et pågående pilotprosjekt med GeoData, som leverer kartløsningen til kommunen, vil verktøyet bli ytterligere tilrettelagt. Ny løsning vil inneholde et registreringsverktøy for bruk ute i felt, videre et analyseverktøy for å sette opp statistikk over for eksempel antall tapte eller endrete kulturminner. I kartløsningen vil man få opp metadata om kulturminner ved å trykke direkte i kartet, og ved å markere en polygon (f.eks. en ny veitrasé), vil man få opp data om alle berørte, registrerte kulturminner. I tillegg vil det nye verktøyet inneholde en nettbasert løsning der kommunenes innbyggere eller andre interesserte kan legge inn kulturminneinformasjon som vil kunne vurderes og eventuelt overføres til kulturminneregisteret/kommunens saksbehandlingssystem. Når denne løsningen er ferdig utviklet, vil den i stor grad forenkle byantikvarens arbeid. Å skulle tilleggsregistrere kulturminner i Askeladden ser kommunen ingen nytte av. Oppfølging og oppdatering av kulturminnedata er tidkrevende, og byantikvaren mener derfor at dette må skje på ett sted, ikke to. Kommunen vil ikke ha kapasitet til å oppdatere data i Askeladden i tillegg til i sitt eget kulturminneregister.

Prioriterte kulturminner?

Gjeldende kulturminneplan fokuserer på kulturmiljøer. Det er definert sju miljøer i Sandnes sentrum og fire kulturmiljøer andre steder i kommunen, i tillegg til generelle føringer for kulturlandskap. Hva angår enkeltminner, er disse verdivurdert og det er satt opp ulike saksbehandlingsregimer. Det er imidlertid ikke slik at det kun er kulturminnene med høyest verdivurdering som er «prioriterte». Også bygninger som er tilkjent relativt lav verdi i seg selv, kan være vesentlige i en større miljø-sammenheng. Kommunen har ingen politisk behandlet liste over prioriterte enkeltminner, og ser det heller ikke som hensiktsmessig å utarbeide en slik. Kommunens fokus på kulturminnefeltet handler i langt større grad om det brede vernet og om sammenhenger og kulturmiljøer.

⁸ Registeret omfatter blant annet alle SEFRAK-registrerte bygninger og bygninger som inngår i NB!registeret.

⁹ Kategoriene er klasse 1 - fredet; klasse 2 - verneverdig og klasse 3 - bevaringsverdig.

¹⁰ <https://kulturminner.sandnes.kommune.no/>

¹¹

http://webhotel3.gisline.no/WebInnsyn_Sandnes/Vis/WebInnsyn_Sandnes?funksjon=VisPunkt&x=58,8514900722065&y=5,74878133680285&srid=4326&zoom=12&karttype=Kulturminner

Registreringsdata og format

Det digitale kulturminneregisteret inneholder data om blant annet kulturminnetype, kategori, verneverdi, miljøverdi og SEFRAK-registrering. Nedenfor er innholdet i et registeroppslag vist. Registeret er knyttet opp mot kommunens kart der også kulturmiljøene er markert. Kartdata finnes som Shape-filer.

Beskrivende tekst Bolig og forretningshus, Olav Kyrresgt. 2.

Kultur_id 110201531

Sefrak_ID 11020001109

MiljøID 11020001606

Gårdsnr 111

Bruksnr 595

Gml gårdsnavn Sandnes sentrum

Gml Bydelsnavn

Kulturminnetype Hjørnegård i mur

Hovedkategori Industri/næring

Verneverdi 3 - Bevaringsverdig

Miljøverdi M

Gml verneverdi 3 - Verneverdige (reg.kulturminne i Sandnes komm.)

Gml miljøverdi Ingen

Sefrak verneverdi B - Verneverdige kulturminner

Eksakt datering

Tidsperiode 1900-1919

[Klikk her for å se kart](#)

Hjørnegård i mur bygd ca. 1900 for bolig/forretningsformål. Historisme med nygotisk preg. Tidstypisk, men sjelden i Sandnes. Høy arkitektonisk verdi og sjeldenhetsverdi. Nylig restaurert. Det gamle uthuset i tre mot Olav Kyrresgate er noe endret. Plasseringen som hjørnegård gir huset en viktig rolle i gatebildet langs Langgata. Sammen med hjørnegårdene vis a vis Langgata 52 og 53, utgjør Olav Kyrresgate 2 et lite miljø av godt bevarte, eldre hus. Se kulturid nr. 110201532.

Inngår i miljø Langgata og St. Olavsgate mellom Industrigata og Olav Kyrresgate. Sefrak miljø ID: 11020001606.

Tett bymessig bebyggelse med husene trukket ut i gatelinen. Husene i området ble oppført etter bybrannen i 1897, i sveitserstil med helvalm, eller pyramidetak. På 1960-70 tallet ble flere av husene modernisert med påsatte plater. Flere av bygningene fikk også flate tak eller saltak. Bebyggelsen har en likhet i funksjon, størrelse, form og stilpreg.

Se også Kultur ID: 110201521, 110201522, 110201523, 110201532, 110201724, 110201725, 110201726, 110201727, 110201728, 110201729, 110201730, 110201731.

Endringsstaus 2004 - C: liten endring

Eksempel på innhold i oppslag, Sandnes kommunes kulturminnedatabase.

Innlegging i Askeladden

Per i dag foreligger det ingen politisk vedtatt, prioritert liste over kommunalt verneverdige bygninger i Sandnes, og Riksantikvaren har i møte og telefonsamtale med NIKU besluttet at de ikke ønsker å legge de rundt 2 000 enkeltminnene fra kulturminneregister inn i Askeladden. Riksantikvaren har likevel ønsket at NIKU skulle rydde og ordne dataene med tanke på en framtidig import. Ved den pågående endringen av kulturminneregisteret sørger imidlertid Sandnes for at deres data skal kunne utveksles med Askeladden. Tilrettelegging av data i NIKUs prosjekt er derfor ikke aktuelt.

Både for enkeltminner og kulturmiljøer foregår det for tiden en omfattende gjennomgang og nyregistrering. Revidert kulturminneplan vil ta med flere kulturmiljøer enn planen fra 2006, og med noe annen utstrekning. Byantikvaren anbefaler derfor at eventuell innlegging (eller klargjøring for innlegging) i Askeladden avventes til registreringen er avsluttet, også for kulturmiljøer. I Sandnes nye system vil det ligge registrering av både bygninger og kulturmiljøer, verdivurdering av disse og saksbehandlingsrutiner (regler for involvering av andre aktører) for ulike kulturminner/-miljøer.

Sandnes uttrykker for øvrig forståelse for Riksantikvarens behov for kulturminneinformasjon, og understreker at kommunen gjerne leverer aktuelle data. Sandnes kommune registrerer f. eks. tapte kulturminner fortløpende, og byantikvaren understreker at Riksantikvaren kan få disse tallene når som helst. Med det nye saksbehandlingssystemet som er under utvikling, vil det på en enkel måte kunne hentes ut ulike typer data om forvaltningen av de verneverdige kulturminnene. Dersom Riksantikvaren insisterer på at Sandnes registrerte kulturminner skal legges i Askeladden, er kommunen villig til å avlevere nødvendige data, men byantikvaren understreker at kommunen ikke vil bære noe ansvar for vedlikehold/oppdatering/drifting av dataene. Sandnes har nok med å oppdatere eget register, og de ønsker ikke dobbel bokføring. En bedre løsning synes det å være å koble databasene mot hverandre og utveksle data via felles ID. Ved pågående endring av kulturminneregisteret, har Sandnes kommune lagt til rette for dette.

3.4 Tromsø

Kulturminneplan

Planprogram for kommunedelplan for kulturminner i Tromsø ble fremlagt i august 2015 og ble politisk behandlet i slutten av 2015.¹² Kulturminneplanen skal være ferdig i 2017. Inntil da har Tromsø ingen kulturminneplan for hele kommunen, og det er kommunedelplan for Tromsø sentrum som gjelder.¹³ Sentrumsplanen ble vedtatt i 2007 og legger premisset for arealbruken i Tromsø sentrum. Planen deler sentrum inn i to hovedkategorier når det gjelder vern og vekst: bevaringsverdig bygningsmiljø og øvrige sentrumsområder. Bevaringsverdig bygningsmiljø er definert som områder med stor andel bevaringsverdige enkeltbygg, hvor den historiske bebyggelsesstrukturen til dels er intakt. Innenfor disse områdene skal den historiske bebyggelsen ligge til grunn for utbygging. I samband med utarbeidelsen av kulturminneplan for hele kommunen pågår en gjennomgang av 1700 reguleringsplaner i kommunen. Målet er å identifisere bevaringsområder og verneverdige områder og lage en oversikt som skal inngå i kommunedelplan for kulturminner.

Kontakt med kommunen

NIKU møtte kommunens planlegger og rådgiveren for kulturminner og bygningsvern i Tromsø rådhus den 28. oktober 2015.

Prioriterte kulturminner?

I følge kulturminnerådgiveren er de 291 bygningene som omfattes av Sentrumsplanen det nærmeste man kommer en liste over prioriterte kulturminner i Tromsø kommune. Kulturminnerådgiveren er positiv til at disse kulturminnene blir lagt i Askeladden.

¹² *Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø. Planprogram. Vårt landskap, vår kulturarv. 2015*

¹³ *Kommunedelplan for Tromsø sentrum. Sentrumsplanen. 2007*

Registreringsdata og format

NIKU fikk en Excel-tabell fra Tromsø kommune: «*Liste vernede og fredede bygg 2014 Tromsø.xlsl*». Denne inneholder opplysninger om gnr/bnr, bygningsnummer, SEFRAK-ID, gateadresse, alder og plan-ID for alle bygninger regulert til bevaring i kommunen, til sammen 472 bygninger. 291 av disse inngår i Sentrumsplanen, merket med plan-ID 225. NIKU fikk også Shape-filer med kartdata for alle bygninger i Sentrumsplanen.

Innlegging i Askeladden

I samtaler med Riksantikvaren både før og etter møtet med Tromsø kommune ble det klart at Riksantikvaren ikke ønsker å legge Sentrumsplanen inn i Askeladden fordi dette ikke er en politisk vedtatt, prioritert liste. Det ble i stedet konkludert med at NIKU kunne bruke kulturminnedataene fra Tromsø for å teste systematisk innlegging av et større antall kulturminner i Askeladden, men at bygningene ikke skulle importeres til databasen i denne omgang. Fremgangsmåten for klargjøringen av kulturminnedataene er nærmere beskrevet på side i kapittel 5.3.2.

4 Erfaringer fra Trondheim

I oppdragsbeskrivelsen heter det «*Riksantikvaren anbefaler at NIKU tar kontakt med Trondheim kommune, som har kommet langt i arbeidet med kulturminneplan og verneverdige kulturminner*».

Kulturminneplan

Den gjeldende «*Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer 2013-2025*» ble vedtatt i Bystyret i Trondheim 31. oktober 2013. Planen omtaler en rekke ulike oppgaver knyttet til forvaltning og håndtering av kulturminner: øke interessen for kulturminner, brannsikring, istandsetting og vedlikehold, vern gjennom bruk, «*Aktsomhetskart for kulturminner*»¹⁴, kommunens juridiske virkemidler, vern gjennom regulering, forvaltning av kommunalt eide bygninger, økonomiske støtteordninger, særlig bistand til skjøtsel av spesielle kulturminner og -miljøer, eksternt samarbeid og nye samfunns mål (som fortetting, klimatilpasning og universell utforming). Det er formulert fem sentrale strategiske mål¹⁵ for perioden 2013-2025, og på grunnlag av disse foreslås en prioritert handlingsplan for fireårsperioden 2013-2017.

Kulturminneplanen inneholder en oversikt over fredede bygg og anlegg i Trondheim, og videre er det utarbeidet et digitalt aktsomhetskart over kulturminner og kulturmiljøer. Dette er tilgjengelig på nett sammen med veiledning for hvordan kartet kan benyttes. Kulturminneplanen er i første rekke et redskap for kommunens politikere og administrasjon, men den er også laget med tanke på å formidle kunnskap om kulturminner og Trondheims historie til allmennheten.

Kontakt med kommunen

NIKU har via telefon og mail hatt samtaler med Byantikvaren ved ansvarlig saksbehandler for Trondheim kommunes *Aktsomhetskart for kulturminner*.

¹⁴ Aktsomhetskartet viser bygninger, områder og registrerte arkeologiske kulturminner fredet etter kulturminneloven, antikvarisk verdivurdering av bygninger (klasse A, B og C), bevaringsområder i reguleringsplan og hensynssoner i kommuneplanens arealdel med hensyn om vern etter plan- og bygningsloven.

¹⁵ De strategiske målene er: 1) Ta vare på mangfoldet; 2) Sikre verdier og begrense tap; 3) Aktivt vern og aktiv bruk; 4) Styrke interessen for kulturminner; og 5) Bevare kulturminneverdier i møte med nye samfunns mål.

Trondheim kommune har gjort en bred registrering av verneverdig bebyggelse. I alt er 6500 bygninger verneverdivurdert og markert på Trondheim kommunes aktsomhetskart. De registrerte bygningene er klassifisert i kategoriene A, B, C, der klasse A er «Svært høy antikvarisk verdi», klasse B er «Høy antikvarisk verdi» og klasse C er «Antikvarisk verdi».

Det er ikke nødvendigvis noen sammenheng mellom kulturminneklassifiseringen en bygning har, og reguleringsplanstatus. Uavhengig av klasse kan planstatusen for bygningene være: 1) uregulert, 2) regulert til hensynssone bevaring, 3) regulert til annet formål (ikke bevaring). I kommuneplanens arealdel er det imidlertid satt generelle bestemmelser om hensyntagen til kulturminner. At kommunen har registrert 6500 bygninger med kulturhistorisk verdi betyr ikke at alle skal bevares, men at Byantikvaren skal involveres i saksbehandlingen og tas med på råd. Slik kan kulturminnehensyn komme inn i en tidlig fase, både i reguleringsaker og byggesaker.

Prioriterte kulturminner?

I og med at Trondheim kommunes kulturminneplan er politisk vedtatt, kommuneplanens arealdel er politisk vedtatt og aktsomhetskartet med saksbehandlingsrutiner er politisk vedtatt, er strengt tatt alle registrerte kulturminner (6500 bygninger) «kommunalt verneverdige» i henhold til Riksantikvarens definisjon: «*kulturminner som kommunen har identifisert som verneverdig, og som kommunen gjennom politisk vedtak har bestemt at skal søkes ivaretatt*»¹⁶.

Trondheim kommune mener at alle de 6500 registrerte bygningene er «prioriterte», ikke bare bygningene i klasse A og B. Bygningene i klasse C som ikke er tilkjent så høy verdi i seg selv, kan i en større miljøssammenheng likevel være viktige. Kommunen arbeider ikke bare for å ta vare på noen få utvalgte kulturminner, men har en bred satsing på kulturminnevern der dette fagfeltet ses i en større sammenheng. Dette går fram av kommunens strategiske kulturminnemål og listen over oppgaver i planen, og Byantikvaren skal som sagt, tas med på råd i alle saker som berører kulturminner i aktsomhetskartet. Kommunen ser det derfor som meningsløst å skulle snevre inn omfanget.

Registreringsdata og format

Trondheim kommune har i dialog med Riksantikvaren gjort en omfattende innsats med å klargjøre sin database (der de 6500 kulturhistoriske bygningene er registrert), for utveksling med Askeladden. Utviklingsarbeidet har foregått fram til nå. Databasestrukturen var ferdig 21. januar 2016. Foreløpig er basen ikke testet ut, og den inneholder ikke særlig mange data om det enkelte kulturminne. Registrering av ytterligere data vil bli gjort nå da databasen er på plass. I tilknytning til databasen har kommunen utviklet et fotoarkiv der ca. 30 000 bilder av kulturhistoriske bygninger skal inn, samt retningslinjer for bruk av fotoarkivet.

I utviklingen av sin databaseløsning har Trondheim kommune fulgt Askeladdens nivåoppdeling med lokalitets- og enkeltminnenivå, og basen følger også Askeladdens kategorisering og artsbetegnelser.

Byantikvaren i Trondheim har merket seg at Riksantikvarens kategorisering og artsbetegnelser for kulturminner inneholder at stort antall alternativer, og mener dette gjør registrering i basen komplisert. Kommunen vil derfor gå gjennom databasestrukturen som nå er klar, og forenkle bruken av den ved å skjule enkelte betegnelser i registreringsverktøyet QGIS slik at man får færre valg og tilpassede nedtrekksmenyer for bl.a. Art.

¹⁶ Det er konkretisert at dette skal være vedtak gjennom kommuneplan, kommunedelplan for kulturminner eller kulturminneplan.

Trondheim kommune har lagt opp til en eksportrutine for data fra kulturminnedatabasen til Askeladden, og Riksantikvaren har takket ja til å motta data for samtlige registrerte kulturminner. Riksantikvaren ønsker i tillegg å kunne hente foto fra Trondheim kommunes fotoarkiv for bruk i Kulturminnesøk.

Andre synspunkter fra Trondheim kommune

Byantikvaren påpeker at arbeidet med kulturminneplan består av: 1) å registrere kulturminner; 2) å verdivurdere og velge ut kulturminner; 3) politisk vedtak og å lage handlingsplaner og/eller saksbehandlingsrutiner for kulturminnene. I og med at arbeidet starter med en registrering, trengs det en databaseløsning til dette helt fra starten av. Dersom kulturminner siden skal inn i Askeladden, må det samles data med tanke på basens obligatoriske felter. Dette bør gjøres på riktig måte fra starten av slik at man unngår unødvendig ekstraarbeid. En mulighet som bør vurderes, er om andre kommuner kan ta i bruk Trondheim kommunes nyutviklede databasestruktur. Dette er en struktur som også har lokale tillegg (for eksempel verdivurdering og hvor tilgjengelige digitale standarder som Geo Integrasjon (GI) benyttes, hvor sak (saksbehandlingssystem), matrikkel og planregister integreres). En annen mulighet kunne være at man i Askeladden lagde en vernestatus som heter «Under vurdering». Dermed kunne Askeladden brukes som verktøy for registrering, og om kulturminnet siden velges ut som «kommunalt verneverdig» gjennom politisk behandling, ville alle obligatoriske felter være på plass. Askeladden dekker imidlertid ikke alle behov Trondheim kommune har for en kulturminnedatabase. Utveksling av data mellom kommunal database og Askeladden, slik det er lagt opp til nå, vurderes derfor å være det optimale for Trondheim kommune.

Videre påpeker Byantikvaren viktigheten av gode oppdateringsrutiner for data som krever dette, og at ansvaret for oppdatering er klart plassert. Hvis Askeladden skal bli den nasjonale databasen med oversikt over kulturminner som er «vernet etter plan- og bygningsloven eller vurdert som verneverdige i en kommunal kulturminneplan», slik det heter i veilederen *Kommunalt verneverdige kulturminner i Askeladden*¹⁷, bør det gjøres med fullstendige data, og disse må oppdateres jevnlig.

I Askeladden er Vernestatus et obligatorisk felt. Status (som "vernet etter plan- og bygningsloven" eller "kommunalt verneverdig") velges fra en definert nedtrekksmeny. Dette vurderer Byantikvaren som problematisk, fordi en slik status er noe som kan bli endret lokalt, uten at det er en kjent oppdateringsrutine for dette i Askeladden. Byantikvaren mener at data som krever oppdatering og hvor fasiten kommer fra andre instanser enn Riksantikvaren, helst ikke bør legges inn i Askeladden manuelt, men om mulig, importeres fra andre databaser, og at det i størst mulig grad lages oppdateringsrutiner som går automatisk. Bakgrunnen for dette innspillet er kommunens erfaring med hvor stort arbeid det er å skaffe oversikt over alle bygninger som er vernet etter plan- og bygningsloven, selv innenfor én enkelt kommune. I Trondheim er det slik at digitale planer oppdateres en gang i døgnet. Det finnes imidlertid også et betydelig antall eldre, analoge reguleringsplaner som også omfatter enkeltbygninger eller større og mindre områder som er regulert til bevaring. Disse områdene oppdateres en gang i året ved at Kart- og oppmålingskontoret gjør en gjennomgang. Bevaringsområder i både de digitale og analoge reguleringsplanene utgjør grunnlaget for hva som vises av områder regulert til bevaring på "Aksomhetskart kulturminner".

¹⁷ Riksantikvaren, desember 2015.

5 Metode/systematikk

I oppdragsteksten heter det: «Etter gjennomført arbeid skal resultatene fra oppdraget presenteres i en enkel rapport der metoden/systematikken beskrives. Rapporten skal danne grunnlag for en veileder for kommunale brukere av Askeladden, og for revidering av Riksantikvarens øvrige veiledning til kommunene». Metoden skal være «brukervennlig og tilpasset kommunenes behov».

Bakgrunn for metode

De metodiske betraktningene og oppsummeringene er basert på erfaringene fra NIKUs arbeid med innlegging/klargjøring av kulturminnedata for pilotkommunene Nittedal, Samnanger og Tromsø, samt innspill fra Sandnes og Trondheim kommune. Metoden tar utgangspunkt i krav og muligheter i dagens versjon av Askeladden, men NIKU påpeker også endrings- og suppleringsbehov, og gir innspill til videre arbeid.

Hovedtrinn

Hovedtrinnene ved innlegging av verneverdige kulturminner i Askeladden er disse:

1. Identifisere de prioriterte kulturminnene i kulturminneplanen, dvs. kulturminnene som skal gis status *kommunalt verneverdig*.
2. Skaffe til veie registreringsdata tilpasset Askeladden i type og form.
3. Overføre kulturminnedata til Askeladden. Dette kan gjøres ved
 - Innlegging av ett og ett objekt; eller
 - Innlegging av flere objekter samtidig (masseimport via Excel-fil); eller
 - Utveksling av data med andre databaser.

Vi vil i det følgende gå nærmere inn på disse punktene, bortsett fra utveksling med andre databaser, som går utenfor NIKUs oppdrag.

5.1 Identifiser prioriterte kulturminner i kulturminneplanen

Kulturminnene som kommunene skal legge inn i Askeladden med status *kommunalt verneverdige* skal inngå i en liste over prioriterte kulturminner i kommunens kulturminneplan. Kulturminneplanen må være vedtatt eller rullert de siste 10 årene. Riksantikvaren har oversikt over alle kommuner med oppdaterte årstall for alle kulturminneplaner.

Som eksemplene fra pilotkommunene viser, har kommunenes kulturminneplaner ulik utforming. De prioriterte kulturminnene kan både være enkeltobjekter med særlig høy verdi, og kulturmiljøer som er valgt ut for bevaring.

Metode:

- Identifiser prioriterte enkeltobjekter:
Er det satt opp en liste over bygninger, anlegg eller steder med særlig høy verdi?
Hvis det ikke er satt opp noen liste, definerer planen likevel særlig viktige objekter som utfra sammenhengen må forstås som prioriterte kulturminner? Hvilke er disse?
- Identifiser prioriterte kulturmiljøer:
Inneholder planen en oversikt over utvalgte kulturmiljøer? Hvilke er disse?

5.2 Finn nødvendige registreringsdata

Hvilke data kommunene har samlet om kulturminnene og i hvilket format de foreligger, vil variere. For registrering i Askeladden er kartdata det aller viktigste, siden det er kartfestingen som identifiserer objektet. Kartfesting av kulturminner i Askeladden kan gjøres på tre ulike måter: ved innmåling i felt, ved nedlasting av kartdata fra kommunens eget system/Norge Digitalt, eller ved manuell tegning av geometri i Askeladden. Askeladden krever videre visse typer informasjon. Nødvendige data for utfylling av obligatoriske felter må følgelig skaffes til veie.

Metode:

- Finn kartfesting av objektene, digitalt eller på papir:
 - Dersom det foreligger digitale kartdata (SOSI- eller Shape-filer) kan disse overføres til Askeladden. Det er også enkelt å tegne kartgeometri manuelt i Askeladden på grunnlag av foreliggende kartskisser på papir.
- Finn følgende data om objektene:
 - For enkelbygninger og tekniske anlegg
 - Eiendomsnavn og/eller gateadresse
 - Opplysning om hva slags type eiendom (lokalitet¹⁸) det er, for eksempel: *husmannsplass* eller *handelsanlegg*, helst med en kort beskrivelse av eiendommen (lokaliteten) i fritekst, denne kan gjerne saksnes fra Kulturminneplanen.
 - Typebetegnelse for enkeltbygning /teknisk anlegg (eksempel: *bolig, låve, forretningsbygg, vei, demning*) og opplysning om opprinnelig funksjon.
 - Datering¹⁹ samt opplysning om dateringsmetode og vurdering av daterings pålitelighet.
 - Opplysning om hovedmateriale (stein, tre, tegl, betong, glass, osv.). Alternativt kan man her velge «Ikke registrert».
 - Opplysning om vedtaksdato for kulturminneplan. NB! Denne opplysningen er ikke obligatorisk i dagens versjon av Askeladden, men NIKU anbefaler at den blir det.
 - Bygningsnummer for enkeltbygning (gjelder ikke tekniske anlegg).
 - For kulturmiljøer:
 - Navn / betegnelse på område.
 - Opplysninger om hva slags type kulturmiljø det er (for eksempel et bymiljø, et landbruksområde, ei setergrend, et kystområde).
 - Datering av kulturmiljøet, når ble det anlagt og er det fortsatt i bruk?

¹⁸ Se også neste side.

¹⁹ Datering kan angis i form av eksakt årstall dersom dette er kjent, innenfor et 25-årsspenn (1850-74), innenfor et århundre, eller mer uspesifikt, f. eks. som «etter-reformatorisk».

Kilde til opplysninger om de enkelte kulturminnene/kulturmiljøene vil være kulturminneplanen og registreringer som danner grunnlag for denne²⁰. SEFRAK-registeret vil kunne være kilde til informasjon om bygningstype, opprinnelig funksjon og datering. Dersom det skal finnes opplysninger om svært mange enkeltbygninger, kan det være hensiktsmessig å importere data fra SEFRAK-databasen for flere bygninger samtidig (se mer om dette i avsnitt 6.3.2).

5.3 Innlegging i Askeladden

Synliggjøring av kulturminnedata i Askeladden kan gjøres på tre ulike måter: ved enkeltvis registrering av data for ett og ett objekt, ved import av data for flere enkeltobjekter samtidig eller ved at data utveksles med annen database. Vi vil gå nærmere inn på de to første. Innlegging av data i Askeladden forutsetter at man er registrert som bruker med redigeringsrettigheter.

5.3.1 Ett og ett objekt

Hvilke data som skal legges inn for ulike kulturminner/-miljøer, avhenger av hva slags objekt det dreier seg om. Ved opprettelse av nye kulturminneoppføringer, er Askeladden til en viss grad lagt opp slik at den geleider deg videre til neste obligatoriske felt som skal fylles ut. Valgalternativene du får opp, er bestemt av foregående valg.

Askeladden opererer med tre nivåer for informasjon om kulturminner: enkeltminne, lokalitet og kulturmiljø.

- *Enkeltminne* = et enkelt kulturminne. Dette kan være en bygning eller bygningsruin, et fartøy (båt), et kulturminne under vann (som for eksempel et skipsvrak), et arkeologisk minne, bergkunst, et teknisk/industrielt anlegg (som en vei, ei bru eller brygge) eller et utomhuselement (som en hage eller park, eller for eksempel en skulptur).
- *Lokalitet* = et avgrenset område med ett eller flere enkeltminner. Vanligvis avgrenses en lokalitet av fysiske barrierer eller ved den totale utstrekningen av enkeltminnene. En lokalitet må inneholde minst ett enkeltminne og kan i prinsippet ha et uendelig antall av dem. Bolighuset og uthusbygningene på en eiendom utgjør en lokalitet. Andre eksempler er en kirke med tilhørende kirkegård, et industrianlegg med flere fabrikkbygninger, et kystanlegg med bygninger og brygge, eller et offentlig bygg med tilhørende hage/parkanlegg. Grupperingen av enkeltminner på samme lokalitet forutsetter ikke at enkeltminnene er bygd samtidig eller av samme person(er). Det er heller ingen automatisk sammenheng mellom lokalitet og eiendomsgrenser. En lokalitet i Askeladden kan utgjøre en del av en eiendom, eller den kan omfatte flere eiendommer.
- *Kulturmiljø* = et område der kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng, for eksempel et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi kan inngå i et kulturmiljø.

²⁰ Kommunen bør få beskjed om hvilke data som trengs før registreringen starter slik at man kan unngå unødig dobbeltarbeid. Se innspill fra Trondheim kommune.

Askeladdoppføringen består av to trinn: registrering av opplysninger om objektet og kartfesting av det. For å opprette en ny *lokalitet* eller et *kulturmiljø*, må man begynne med å legge inn opplysninger. Når disse er lagret, legger man inn kartfesting. For å kunne registrere et *enkeltminne* i Askeladden, må man ta utgangspunkt i en lokalitet, men det er valgfritt om man vil begynne med å kartfeste enkeltminnet eller med registrering av opplysninger. I metodebeskrivelsen nedenfor har vi valgt å ta utgangspunkt i at dataene konsekvent registreres før kartfestingen. Dette fordi man da bruker samme rekkefølge som for lokalitet og kulturmiljø. Videre fordi du, når du begynner med å legge inn opplysningene om kulturminnet, kan lagre uten å kartfeste det, mens det motsatte ikke er mulig; du får ikke lov til å lagre kartet før et minimum av data er registrert.

Metode:

- Logg inn i Askeladden.
- Innlegging av enkeltbygninger/tekniske anlegg:
 1. Zoom inn på kartet ved hjelp av +/- verktøyet og panoreringsverktøyet for å sjekke om bygningen/anlegget allerede er registrert i Askeladden eller om det finnes en lokalitet på det aktuelle stedet:
 - Hvis nei, opprett først en ny lokalitet (gå til neste punkt).
 - Hvis ja, gå til lokaliteten. Er bygningen/anlegget allerede registrert?
 - a) Hvis nei, opprett nytt enkeltminne i lokaliteten (gå til punkt 14).
 - b) Hvis ja, trenger du bare å redigere vernestatus. For å komme inn i registrerings skjemaet for kulturminnet, bruker du Informasjonsverktøyet (ikon merket med **i**). Flytt musepekeren til riktig bygning og klikk. Du får nå opp en informasjonsrute for lokaliteten som blant annet sier noe om hvilken vernestatus lokaliteten har per i dag. Om statusen er «kommunalt verneverdig» er alt greit, hvis ikke går du videre for å redigere denne. Klikk på ikonet «Vis kulturminneskjema» for å åpne registrerings skjema for lokaliteten. Trykk deretter på knappen >Vis lok/enk øverst til høyre. Velg riktig bygning fra lista du får opp. Du kommer nå inn på registrerings skjemaet for enkeltbygningen. For å redigere i skjemaet, velger du knappen Endre øverst i skjermbildet. Du kan nå legge inn «Kommunalt verneverdig» som vernetype i rubrikken «Vernestatus». Dersom bygningen har en annen vernestatus (for eksempel *vedtaksfredet*), lar du denne stå og legger i stedet inn opplysningene om kommunal verneverdi i rubrikken «Om enkeltminne», i feltene «Annen vernetype» og «annen vernedato». Om du ønsker, er det ingenting i veien for at du samtidig supplerer dataene som allerede er lagt inn, med ny informasjon. Lagre endringer ved å trykke Lagre-knappen øverst i skjermbildet.
- 2. Velg fanen Lokalitet på venstre side. Velg *Lag en ny lokalitet*.
- 3. Velg Kategori = *Bebyggelse – Infrastruktur* fra rullegardinmenyen. Du har nå åpnet et registrerings skjema.
- 4. Legg inn navnet på eiendommen og/eller gateadressen. Dersom eiendomsnavnet består av to ledd, skal den spesielle delen skrives først: for eksempel *Berg søndre* eller *Haug øvre*.

5. Velg Art utfra hva som beskriver kulturminnet best. Det er hva kulturminnet opprinnelig ble bygd for, som vil være det utslagsgivende. Dersom dette for eksempel er en gammel fabrikkbygning som i dag er i bruk som restaurant, skal man velge *Industrianlegg* (ikke *Overnattings-/serveringssted* som er dagens situasjon).
6. Du føres videre til obligatorisk felt *Beskrivelse (Åpne data)*. Lim inn en beskrivende tekst fra kommunens kulturminneplan. Alternativt skriver du «Beskrivelse mangler.»
7. Stedfesting: Hak først av for riktig fylke, deretter kommune.
8. Lagre ved å trykke Lagre-knappen øverst i skjermbildet. Du har nå opprettet en lokalitet; denne har fått et unikt ID-nummer.
9. Velg fanen Kartfesting oppe til venstre. Du vil nå automatisk bli zoomet inn til et kart over kommunen, og du har to alternativer for å legge inn geometri for lokaliteten:
 - a) Å legge inn kartfestingen manuelt (se punkt 10-14, 28-32 og 34-38) eller
 - b) Å importere kartdata via en Shape-fil (se punkt 53).
10. Zoom inn på riktig sted ved hjelp av +/- verktøyet og panoreringsverktøyet. Gå så langt inn som mulig, men uten at kartet forsvinner. Dette skjer hvis målestokken blir for stor. (Tips: Målestokk kan velges manuelt ved å bruke ikon i venstre hjørne av kartbildet. Forslag til målestokk: 1:510, 1:610 eller 1:710).
11. Velg ikon for *Legg til/Endre et kulturminne*.
12. Velg *Legg til ny geometri*.
13. Flytt musepekeren og klikk i kartet for å tegne en vilkårlig figur som dekker enkeltminnet/-minnene som skal legges inn på denne lokaliteten. Dobbeltklikk for å avslutte.
14. Trykk *Lagre*-ikon for å lagre. Du er nå klar for å registrere enkeltminner på lokaliteten.
15. Opprett nytt enkeltminne. Dette gjøres ved hjelp av knappen > Nytt enk øverst til høyre. Velg *Bygning*²¹ fra rullegardinmenyen. Du har nå åpnet et registreringsskjema.
16. Velg Art utfra hva som beskriver bygningen best. Det er hva den opprinnelig ble bygd for, som vil være det utslagsgivende. Dersom dette for eksempel er en gammel fabrikkbygning som i dag er i bruk som restaurant, velger du *Fabrikkbygning* (ikke *Restaurant-kafé* som er dagens situasjon).
17. Velg Opprinnelig funksjon. Valgalternativene er styrt av hva du har valgt i foregående felter. Bruk det du synes passer best.
18. Du blir nå bedt om å datere bygningen og får opp en rekke forhåndsdefinerte alternativer som du må velge blant. Om du kjenner eksakt årstall, legger du også inn dette i feltet «Spesifisert datering». (NB! Dette er ikke obligatorisk.)
19. Oppgi Metode for datering: SEFRAK-registrering vil trolig være et mye brukt alternativ for kommunale kulturminner.
20. Oppgi Kvalitet for datering. Alternativene du kan velge, er *Dokumentert*, *Sannsynlig* og *Usikker*.

²¹ Dersom det aktuelle enkeltminnet ikke er en bygning, velger du et av alternativene: *Arkeologisk minne*, *Bergkunst*, *Teknisk/Industrielt minne* eller *Utomhuselement*. Framgangsmåten ved innlegging vil i hovedsak tilsvare metoden som beskrives nedenfor. Dersom enkeltminnet er en bygningsruin, velger du *Bygning*, og legger siden inn opplysning om at den er i ruin (altså ingen stående bygning). Dette gjøres på siden der bygningsnummer registreres; du kommer hit ved å velge fanen Bygg.

21. Legg inn Vernestatus = *Kommunalt verneverdig*. (NB! *Kommunalt listeført* skal ikke brukes. Den viser til at bygningen inngår i et kommunalt register over eldre bygninger, men betyr ikke at den er valgt ut som prioritert verneverdig kulturminne gjennom politisk vedtatt kulturminneplan.)
22. Legg inn vedtaksdato for kulturminneplanen (velg fra kalender). (NB! Dette er ikke obligatorisk i dagens versjon av Askeladden.)
23. Velg fanen Bygg (øverst til venstre).
24. Legg inn bygningsnummer. Dette kan hentes fra kommunale registre, SEFRAK-registret eller via Kartverkets kart fra nettstedet www.seeiendom.no.
25. Velg Hovedmateriale. Dersom dette er ukjent, kan du bruke alternativet *Ikke registrert*.
26. Lagre ved å trykke Lagre-knappen øverst i skjermbildet. Du har nå opprettet et enkeltminne; dette har fått et unikt ID-nummer som består av lokalitetsnummeret og et serienummer (-1, -2, -3, osv.).
27. Velg fanen Kartfesting (øverst til venstre). Du blir nå automatisk zoomet til kartfestingen av lokaliteten.
28. Velg ikon for «Legg til/Endre et kulturminne». Du har nå to alternativer for å legge inn geometri for bygningen/anlegget:
 - a) Å legge inn kartfestingen manuelt (se punkt 29-32) eller
 - b) Å importere kartdata via en Shape-fil (se punkt 53).
29. For å ta vekk kartmarkeringen som dekker den aktuelle bygningen/anlegget, bruker du funksjonen «Velg mellom ulike typer kartlag»: På «karttjenester» er «Lokaliteter» og «Andre lokaliteter» haket av, fjern disse. Zoom eventuelt nærmere inn på den aktuelle bygningen ved hjelp av +/- verktøyet og panoreringsverktøyet.
30. Velg «Lag geometri».
31. Flytt musepekeren fra hushjørne til hushjørne og klikk for å tegne en figur som dekker den aktuelle bygningen. For et teknisk anlegg tegner du en figur som dekker utstrekningen av dette. Dersom en verneverdig bygning er sammenbygd med en annen bygning, markeres kun den verneverdige delen av bygningsflaten. Dobbeltklikk for å avslutte.
32. Trykk *Lagre*-ikon for å lagre.
33. Dersom det er flere enkeltminner på lokaliteten, gjentar du prosessen fra og med punkt 14 til og med punkt 31.
34. Du bør nå rette opp kartfestingen for lokaliteten. Du går tilbake til lokaliteten ved å bruke knappen > Vis lok/enk øverst til høyre. Velg øverste punkt, dvs. der hvor eiendomsnavnet/gateadressen står foran Askeladd-ID-nummeret.
35. Velg fanen Kartfesting.
36. Velg ikon for *Legg til/Endre et kulturminne*.
37. Velg funksjonen *Generer automatisk* og under denne *Opprett ny lokalitetsgeometri med enkeltminnene som utgangspunkt*.
38. Trykk *Lagre*-ikon for å lagre. Om du nå klikker tilbake til fanen Standard og så tilbake til Kartfesting, vil du se at geometrien for lokaliteten er blitt endret og nå er identisk med utstrekningen av enkeltbygning(ene)/anlegg(ene) som du har lagt inn.

- Gjenta prosessen for å legge inn øvrige lokaliteter, enkeltbygninger og anlegg i Askeladden.
- Innlegging av kulturmiljø:
 39. Zoom inn på kartet for å sjekke om det allerede finnes noe kulturminne eller kulturmiljø på det aktuelle stedet. For å kunne opprette geometri for et nytt kulturmiljø, er du avhengig av at det allerede finnes minst ett registrert kulturminne i databasen.
 - Hvis ja, gå videre til neste punkt.
 - Hvis nei, må du først opprette et enkeltminne (se punkt 1-37). Velg ut et eller flere kulturminner som er omtalt i kulturminneplanen. Dersom dette/disse objektet/-ene ikke er med på listen over de prioriterte kulturminnene, må det/de gis status *kommunalt listeført* (ikke *kommunalt verneverdig*).
 40. Velg fanen Kulturmiljø og landskap på venstre side. Velg *Lag et nytt kulturmiljø/landskap*. Du får nå opp et lite skjema.
 41. Velg Kategori = *Kommunalt kulturmiljø*, og velg alternativ for Geografi avhengig av hva du synes passer best. (Alternativene er: *Bygd/tettsted, Fjell, Fjord, Høyfjell, Innland, Kyst, Landbruk, Maritimt.*) Trykk Ok. Du har nå åpnet et registreringsskjema.
 42. Legg inn navnet på kulturmiljøet, om dette ikke er et område med et definert egennavn, beskriv kulturmiljøet, som for eksempel *Villastrøket* eller *Hakadals verk med kulturlandskap*.
 43. Velg Miljøtype. Velg det alternativet du synes passer best.
 44. Velg Spesifisert type. Velg det alternativet du synes passer best.
 45. Er kulturmiljøet fortsatt i bruk (til samme formål som tidligere)? Her er det haket av for *I bruk* som standardinnstilling. Om dette ikke passer, fjern avhakingen.
 46. Du blir nå bedt om å oppgi Bruksperiode: Fra – og Til –. Det er lagt inn forhåndsdefinerte valg som du velger blant.
 47. Stedfesting: Hak først av for riktig fylke, deretter kommune.
 48. Å angi vernestatus er ikke obligatorisk for kommunale kulturmiljøer. NIKU anbefaler likevel at vernestatus settes til *Kommunalt verneverdig* og at det legges inn vernerdato = vedtaksdatoen for kommunal kulturminneplan. Oppgi også navnet på kommunal plan i rubrikk for dette.
 49. Lagre ved å trykke Lagre-knappen øverst i skjermbildet. Du har nå opprettet et kulturmiljø; dette har fått et unikt ID-nummer bestående av bokstaven K og tre siffer.
 50. Velg fanen Kartfesting.
 51. Velg ikon for *Legg til/Endre et kulturminne*.
 52. Velg funksjonen *Lag et nytt kulturmiljø/landskap*.
 53. Du har nå to alternativer for å legge inn geometri for kulturmiljøet:
 - a) Å legge inn kartfestingen manuelt:
 - Klikk på det gule ikonet *Opprett nytt kulturmiljø (kommunalt viktig kulturmiljø)*.
 - Marker området ved å flytte musepekeren og klikke i kartet. Dobbeltklikk for å avslutte.
 - b) Å importere kartdata via en Shape-fil
 - Velg fanen Fra Shape fil og last opp Shape-fil ved å trykke på opplastingsikonet.

- Shape-filen må inneholde en eller flere flater, og være komprimert (zip).
- Beskriv kvaliteten på dataene med Målemetode (hva slags innmålingsmetode), datering, hvem det er digitalisert av og nøyaktighet i cm.
- En liste med alle polygonene fra den komprimerte filen dukker nå opp i boksen på høyre side. Velg den som skal kobles til kulturminnet ved å hake den av, trykk så på pluss-ikonet.

54. Trykk *Lagre*-ikonet for å lagre.

- Gjenta for å legge inn alle kulturmiljøer i Askeladden.

5.3.2 Flere objekter samtidig

Ved innlegging av flere objekter samtidig finnes det tre hovedvarianter av skjema/tabeller for import til Askeladden. Dette er to registrerings skjemaer beregnet på arkeologi og ett som er tilpasset bygningsregistrering:

- Arkeologi nyregistreringsskjema, inkl. flategeometri;
- Arkeologi kontrollregistreringsskjema, inkl. flategeometri;
- Importmal: Excel-ark med obligatoriske og valgfrie felter.

I dette prosjektet er det den siste malen som anvendes.

Data som legges i den strippete dokumentasjonsmalen transporteres automatisk til importmalen, som brukes til å legge dataene rett inn i Askeladden i én operasjon. Dette forutsetter at dokumentasjonsmalen er ferdig og korrekt utfylt, ved bruk av nedtrekksmenyer. Hvis cellene ikke er korrekt eller fullstendig utfylt, får man ikke importert skjemaet til Askeladden.

Importmalen inneholder kun punktgeometri. For bygninger kreves flategeometri. Denne må hentes inn fra Matrikkelen og legges inn i en egen operasjon. Askeladden-seksjonen hos Riksantikvaren kan legge inn mange på en gang, dersom Shape-filen har lokalitets-ID og enkeltminne-indeks som samsvarer med objektene som allerede er innlagt.

Malen har:

- **Røde kolonneoverskrifter** for obligatoriske felter, og
- **Blå kolonneoverskrifter** for frivillige kolonner.

Eksempel: Kulturminnedata for Tromsø

Nedenfor beskriver vi fremgangsmåten vi brukte for å legge bygningene i Sentrumsplanen inn i den strippete dokumentasjonsmalen, men legger dem ikke i Askeladden. Dette viser fordeler og utfordringer ved en stor, samlet innlegging. Vi beskriver alle ledd i arbeidet med å rydde listen og supplere registreringsdata som er obligatoriske i den strippete dokumentasjonsmalen til Askeladden. Utgangspunktet er Excel-tabellen fra Tromsø kommune: *Liste vernede og fredede bygg 2014 Tromsø.xls*, nedenfor kalt Tromsø-tabellen. Røde kolonneoverskrifter er obligatoriske og blå er frivillige.

Registreringsdataene legges i den strippete dokumentasjonsmalen. Dokumentasjonsmalen er et Excel-skjema med én linje pr kulturminne/lokalitet, og med nedtrekksmenyer i flere av kolonnene.

Dataene for hvert kulturminne fylles inn i 16 obligatoriske og 7 frivillige kolonner. Hvis alle rader i alle obligatoriske kolonner er fylt ut, kan tabellen sendes til Riksantikvaren (stian.finmark@ra.no), som importerer hele datasettet til Askeladden i én operasjon, via importmalen. Flate-kartfesting basert på FKB-data sendes som SOSI- eller Shape-fil ved siden av. Kartfestingsfilen og dokumentasjonsfilen må ha en felles identifikasjons-kolonne (kolonne for objekt-ID løpenummer og undernummer).

Man må altså få tak i kommunens registreringsdata for de prioriterte kulturminnene, samt kart-filer i SOSI- eller Shape-format. Deretter må man finne alle data som må suppleres for å fylle de obligatoriske kolonnene i dokumentasjonsmalen. Vi ryddet Excel-tabellen fra Tromsø, og la alle suppleringsdataene inn i denne tabellen. Denne kan kopieres inn i dokumentasjonsmalen, hvis kolonnene stemmer overens og cellene er riktig utfylt. Alternativt legger man inn ett og ett kulturminne i dokumentasjonsmalen, ved å fylle ut celle for celle, rad for rad.

Alle enkeltminner som legges i Askeladden må også registreres som lokalitet. Når man har skaffet til veie alle nødvendige registreringsdata og fylt de obligatoriske kolonnene for alle enkeltminnene i tabellen, må man legge til linjer for lokalitetene. For å kunne gruppere enkeltminnene på lokaliteter, må man kjenne den kulturhistoriske bakgrunnen, jf. definisjon av begrepet lokalitet ovenfor. Ofte vil en lokalitet bestå av alle bygninger med samme gårds- og bruksnummer, men dette vil ikke alltid være tilfelle. En eiendom med stor utstrekning kan inneholde hva Riksantikvaren vil definere som mange ulike lokaliteter. Tilsvarende kan noe som tidligere har vært et helhetlig anlegg²², senere være delt i flere eiendommer med separate bruksnummer.

Metode:

1. Rydde – fjerne data som ikke er relevante

Kolonner og rader med data som ikke er relevante for Askeladden, ble fjernet.

- I dette eksemplet ble alle bygninger som ikke inngår i Sentrumsplanen og som ikke skal legges inn i Askeladden (alle som ikke har plan-ID 225) fjernet fra Tromsø-tabellen. Da gjensto 291 bygninger som inngår i Sentrumsplanen. Alle har gnr 200.

2. Vaske data – riktig format

- Fjernet uvedkommende tegn (** bak lokalitetsnavnene) med «søk/erstatt» i Word
- SEFRAK-ID-ene måtte rettes, for å få riktig antall siffer: 4-4-3. Satte inn manglende 0-er med «søk/erstatt» i Excel. I siste ledd måtte manglende 0-er legges til/trekkes fra manuelt

3. Supplere med manglende registreringsdata²³

- For å kunne joine Tromsø-tabellen med SEFRAK-databasen, laget vi en ny kolonne med SEFRAK-ID-er uten bindestreker, som i SEFRAK-databasen. Bindestrekene fjernet vi med «søk/erstatt»-funksjonen i Excel.
- For å hente ut manglende lokalitetsnavn (gatenavn) for 100 bygninger, samt opplysninger om art, opprinnelig funksjon og datering for alle SEFRAK-bygningene i Tromsø-tabellen, jointet vi Tromsø-tabellen med SEFRAK-databasen og hentet følgende SEFRAK-kolonner til Tromsø-tabellen: BYGNINGSTY, OPPR_FUNK, TIDFESTING og OBJEKTNAVN

²² Anlegg: her menes f eks gårdsanlegg (bondegård) eller industrianlegg.

²³ Som kilde til opplysninger om bygningene brukte vi SEFRAK-databasen

- Vi la inn flere tomme kolonner i Tromsø-tabellen. Disse kolonnene fikk samme overskrifter som kolonnene i den strippete dokumentasjonsmalen. I det følgende beskriver vi hvordan vi fylte ut de nye kolonnene. Kolonneoverskriftene er markert med rødt (obligatorisk) eller blått (frivillig) i teksten nedenfor.

4. Sortere – gruppere enkeltminner på lokaliteter

- **Objekt-ID - løpenummer (fylles ut på både lok og enk)**
Først må man lage lokaliteter for alle enkeltminnene. Alle bygninger med samme gnr/bnr skal ha samme lokalitet. Flere ulike gnr/bnr kan inngå i en og samme lokalitet, f eks der hvor tidligere gateadresse har blitt delt opp i flere nye bnr. Lokaliteten legges på en ny linje over de tilhørende enkeltminnene. Alle lokaliteter må gis et unikt nummer, dersom de ikke allerede er registrert i Askeladden. Nummeret skal bestå av kommunenummer med "KOM" foran eks Tromsø: KOM1902-1, KOM1902-2, KOM1902-3 osv. De tilhørende enkeltminnene får samme løpenummer som lokaliteten.
- **Objekt-ID - undernummer (for enkeltminne)**
Enkeltminnene under hver lokalitet får undernummer i denne kolonnen: 1, 2, 3 osv. Lokaliteten skal registreres som 0.
- **Kulturminnenivå - Lokalitet (Lok) / Enkeltminne (Enk)**
 - Alle 291 bygninger (enkeltminner) i Tromsø-tabellen ble registrert som «Enk» (kategori hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen)
 - Lokalitetene skal registreres som «Lok» (kategori hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen).

5. Sjekk mot Askeladden

- **Ny (ikke registrert i Askeladden)**
Sjekk om kulturminnet ligger i Askeladden allerede. Registrer «Ja» eller «Nei» (kategorier hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen).

NB! Ved importen vil alle data bli overskrevet. Hvis en bygning allerede er registrert i Askeladden, er det derfor viktig at man kopierer over eksisterende beskrivelse og innhold som man ikke ønsker skal bli borte, til importskjemaet.

6. Finn kulturminnenavn

Alle lokaliteter i Askeladden må ha et navn. Dette kan være eiendomsnavnet eller en gateadresse. (For arkeologiske funnsteder brukes gjerne en beskrivende omtale, for eksempel *Rydningrøys*)

- 100 bygninger i Tromsø-tabellen manglet gateadresse. Hentet de manglende gateadressene fra SEFRAK-kolonnen: OBJEKTNAVN
- **Kulturminnenavn (for lok og enk),**
 - I arbeidet med å rydde og supplere registreringsdata for enkeltminnene la vi gateadressene i en egen kolonne ved hvert enkeltminne. Gateadressen skal imidlertid ikke brukes som navn på enkeltminnet, men som navn på lokaliteten, og må derfor flyttes enkeltvis fra enkeltminnelinjene i tabellen til lokalitetslinjene i tabellen

- Gatenavn og nummer lå i separate kolonner i Tromsø-tabellen. Gatenumrene måtte punsjes inn manuelt i gatenavnkolonnens 291 celler
- Kulturminnenavn på enkeltminner la vi i en egen kolonne, og brukte for det meste samme ord som Arts-alternativene for enkeltminner
- Disse kolonnene legges sammen til en kolonne for kulturminnenavn

7. Finn opplysninger om enkeltminner (for utfylling av obligatoriske felter i Askeladden)

- **Kategori (på lok og enk)**
Alle enkeltminnene er registrert som «Bygning» (kategori hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen)
- **Art (på lok og enk)**
Sorterte Tromsø-tabellen etter SEFRAK-kolonnen: BYGNINGSTY, og oversatte til riktige kategorier for enkeltminne-art hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen
- **Opprinnelig funksjon (både lok og enk)**
Sorterte Tromsø-tabellen etter SEFRAK-kolonnen: OPPER_FUNK, og oversatte til riktige kategorier for opprinnelig funksjon hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen.
- **Datering (kun på enk)**
Sorterte Tromsø-tabellen etter SEFRAK-kolonnen TIDFESTING, og oversatte til riktige kategorier for datering hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen.
- **Spesifisert datering (kun på enk)**
- **Dateringsmetode (kun på enk)**
Her skrev vi «Liste vernede og fredede bygg 2014 Tromsø» eller «Sefrak-registrering»
- **Beskrivelse (både lok og enk)**
Her skrev vi «Beskrivelse mangler» på alle
- **Koordinat – X**
- **Koordinat – Y**
- **Hovedmateriale (kun på enk bygg)**
Ettersom NIKUs uttrekk av SEFRAK-databasen fra 2013 mangler opplysninger om bygningenes hovedmateriale skrev vi «Ikke registrert» på alle bygningene (kategori hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen)
- **Byggnr (Matrikkel) (kun på enk bygg)**
Kun to av bygningene i Tromsø-tabellen manglet bygningsnr. Disse supplerte vi fra SEFRAK MOV-tabell (NIKU 2015).
- **SEFRAK-ID (kun på enk bygg)**
Lagt inn – se ovenfor.
- **Vernestatus (kun på enk)**
Her skrev vi *Kommunalt verneverdig* på alle bygningene (kategori hentet fra kodelisten i den strippete dokumentasjonsmalen).
- **Vernedato DD.MM.ÅÅÅÅ (kun på enk)**
- **Plantype (kun på lok)**
- **PlanID (kun på lok)**

- **Askeladden lokID (hvis registrert i Askeladden) både enk og lok**
Hvis lokaliteten allerede er registrert i Askeladden, legges Askeladden lokID inn her.
- **Askeladden enkindeks (hvis registrert i Askeladden) kun på enk**
Hvis enkeltminnet allerede er registrert i Askeladden, legges Askeladden enkindeks inn her.

8. Kartfesting

- Importmalen til Askeladden inneholder kun punktgeometri. For bygninger kreves flategeometri. Denne må hentes inn fra Matrikkelen og legges inn i en egen operasjon. Askeladden-seksjonen hos Riksantikvaren kan legge inn mange på en gang, dersom Shape-filen har Askeladden lokID og enkindeks for alle objektene som allerede er lagt i Askeladden eller som ligger i den strippete dokumentasjonsmalen.

6 Hva skal til for at kommunene vil legge data i Askeladden?

I følge oppdragsteksten skal NIKU «*avdekke hva som skal til for at kommunene på en enkel måte skal få lagt kulturminnedata i Askeladden, og hvilke løsninger som må til for at kommunene i fremtiden aktivt vil bruke, og følge opp egne kulturminnedata i Askeladden*».

6.1 Innhold i Askeladden og redigeringstilgang

Askeladden inneholder kartfesting av, og data om, arkeologiske kulturminner, ruiner, bygninger, kirker, tekniske anlegg, fartøyer (båter), hager/parker/utomhusområder samt kulturmiljøer/landskap. Disse kan være fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige.

Vernestatus er avgjørende for hvordan kulturminnene forvaltes av statlig, regional, kommunal eller kirkelig myndighet i henhold til respektive lovverk²⁴. Selv om det er vedtaksdokumentene som gjelder (for eksempel tinglysingsdokument for fredningsvedtak), vil det i kulturminnemyndighetens daglige saksbehandling trolig være Askeladden som konsulteres, og opplysningene som er registrert om vernestatus, kan følgelig få konsekvenser for saksbehandlingsregimet. Disse bør derfor ikke kunne registreres eller redigeres uten videre.

Vårt oppdrag har avdekket risiko for at noen uforvarende gjør endringer i vernestatus. To eksempler: Ved innlegging av kommunalt kulturmiljø ved den fredete Markerud gård i Nittedal, støtte vi på problemer fordi utstrekningen av det kommunale kulturmiljøet ikke stemte overens med områdefredningen vedtatt etter kulturminneloven § 19. Ved en feil gjorde NIKU endringer i utstrekningen av det fredete området for å omgå problemene med kartfesting av kulturmiljøet. Det andre eksemplet gjelder Samnanger kirke. Denne har status *statlig listeført*, noe som medfører særskilte saksbehandlingsregler etter Kirkerundskrivet T 3/00. Da statusen *kommunalt verneverdig* skulle legges inn for kirken, ble den eksisterende vernestatusen ved en feil slettet og erstattet av ny status, noe som endrer føringene for forvaltningen. Begge feilene er rettet i ettertid.

²⁴ Herunder kulturminneloven, kirkeloven, plan- og bygningsloven.

Risikoen for denne typen feil øker dersom det gis fri redigeringstilgang til eksterne brukere som mangler kunnskap om kulturminnevern og hvordan kulturminneforvaltningen fungerer. En kommunal saksbehandler ville ikke ha forutsetning for å forstå at dette var data som ikke må endres. Askeladden er lagt opp slik at ny registrering av tekst overskriver tidligere registrering. Dette kan medføre at man får rettet opp feil, men kan også medføre at det redigeres slik at feil oppstår. Hensynet til kvalitetssikring av data tilsier at det bør føres en restriktiv praksis for hvem som skal gis tilgang til basen, i det minste for denne typen data.

Innspill til videre arbeid

Vurder hvem som skal gis redigeringstilgang for hvilke data.

Redigeringstilgang for vernestatus i Askeladden bør være forbeholdt kulturminnemyndighetene. Hvis kommunene skal ha redigeringstilgang, bør de ikke kunne redigere vernestatus eller endre kartfesting av fredete eller statlig listeførte kulturminner. Disse kulturminnene bør være synlige, men redigeringsadgangen bør begrenses til bare å omfatte å legge til nye opplysninger, ikke at man kan slette eller endre eksisterende data. Om kommunene skal kunne redigere *vernestatus*, bør dette kun gjelde kulturminner som kommunen selv har lagt inn.

Varsel ved endring av visse data.

NIKU foreslår at det ved endring av opplysninger som har juridiske implikasjoner/betydning for saksbehandlingsregime, kommer opp en ekstra advarsel med et kontrollspørsmål. Denne kan være av typen «*Anlegget er fredet etter kulturminneloven. Er du sikker på at kartet skal endres?*» eller «*Kirken er statlig listeført. Er du sikker på at vernestatus skal endres?*». Dette vil ikke hindre at feil kan skje, men kan forhåpentlig bidra til at man ikke uforvarende endrer vesentlige data.

6.2 Hvilke kulturminner skal legges i Askeladden?

I veilederen *Kommunalt verneverdige kulturminner til Askeladden*²⁵ heter det:

«Riksantikvaren oppfordrer kommunene til å [...] prioritere et utvalg [kulturminner] som skal inngå i en politisk vedtatt kulturminneplan. Vi ber kommunene om å legge data fra disse planene inn i Askeladden for å gjøre dem synlige og kjent.»

«Kommunalt verneverdig er kulturminner som kommunen har identifisert som verneverdig, og som kommunen gjennom politisk vedtak har bestemt at skal søkes ivaretatt»²⁶.

Problemet er at hvilke kulturminner som er *Kommunalt verneverdige* (prioriterte, politisk vedtatte) ikke er entydig definert gjennom dette. Som eksemplet Trondheim viser, er kommunens kulturminneplan politisk vedtatt, kommuneplanens arealdel er politisk vedtatt og aktsomhetskartet med saksbehandlingsrutiner er politisk vedtatt. Dermed faller strengt tatt alle 6500 registrerte bygninger som er grunnlag for kulturminneplanen, inn under Riksantikvarens definisjon av «kommunalt verneverdig» kulturminne.

²⁵ Riksantikvaren. Desember 2015.

²⁶ Det er konkretisert at dette skal være vedtak gjennom kommuneplan, kommunedelplan for kulturminner eller kulturminneplan.

I møte den 17. november 2015 understreket Riksantikvaren at nåløyet er lite for hva som skal inn i Askeladden, og at omfattende kulturminneregistre ikke skal legges inn i databasen. På bakgrunn av at Riksantikvaren i dette oppdraget har uttrykt at de ikke ønsker verken Tromsø eller Sandnes registreringslister inn i Askeladden, forstår NIKU dette slik at Riksantikvaren ønsker at kommunene skal utarbeide lister over *særlig verdifulle enkeltbygninger/ anlegg* og at det er disse som primært skal legges inn i Askeladden. NIKU tolker det videre slik at områder (kulturmiljøer) som er omtalt i kommunal kulturminneplan som spesielt verdifulle, skal legges inn i Askeladden. Bevaringsområder/hensynssoner som kommunen har vedtatt, men som ikke er prioritert særskilt gjennom kulturminneplanen, skal derimot ikke registreres i Askeladden.

Prioriterte kulturminner i pilotkommunene

Som eksemplene fra de utvalgte pilotkommunene viser, har kommunenes kulturminneplaner ulik utforming, og det er ikke gitt at det er utarbeidet entydige lister verken over enkeltbygninger/-objekter som er prioritert, eller over særlig viktige områder (kulturmiljøer). Planene kan inneholde ulike typer lister over kulturminner i kommunen, og kanskje handlingsplan for noen av kulturminnene, uten at kommunen har gått aktivt inn og sagt at den anser disse kulturminnene for å være viktigere enn andre registrerte kulturminner. Det underforståtte budskapet i planene kan være at dette er kulturminner som finnes innenfor kommunegrensen og som kommunen er oppmerksom på. Denne nyanseforskjellen vil ha betydning for hvilke kulturminner som skal legges i Askeladden, og dette bør kommunene få informasjon om.

Av de fire pilotkommunene er Nittedal den eneste som har satt opp konkretiserte lister over både prioriterte enkeltminner og utvalgte kulturmiljøer. Disse listene har vært gjenstand for diskusjon og vedtak i kommunestyret i november 2015.²⁷

Samnangers kulturminneplan bærer i større grad enn Nittedals, preg av å være en (foreløpig) registrering av kulturminner, og den har ikke på samme måte definert en tydelig liste. I forbindelse med NIKUs oppdrag var det derfor nødvendig å ta en ekstra runde for å klargjøre hvilke kulturminner som var de prioriterte. Dette presiserte utvalget ble gjort av kommunens kultursjef og saksbehandler fra fylkeskommunen, uten ytterligere politisk behandling.

Sandnes kommune uttaler at hovedgrepet i deres plan er «å vektlegge bevaring av kulturhistoriske miljøer for å synliggjøre kulturminnenes historiske sammenheng og geografiske beliggenhet». Derimot er det ikke valgt ut enkeltobjekter utover at planen inneholder en liste over vedtaksfredete bygninger og anlegg i Sandnes kommune. Planen bygger på det kommunale kulturminneregisteret som inneholder ca. 2 000 bygninger. Dette registeret har ikke vært gjenstand for politisk behandling.²⁸

Tilsvarende har Tromsø kommune i sitt kulturminnearbeid vært opptatt av å sikre helhetlige bymiljøer i sentrum, uten at det er valgt ut enkeltbygninger som tillegges høyere verneverdi enn andre.

²⁷ Utfallet av den politiske behandlingen ble at listen over utvalgte bygninger og anlegg av svært høy lokal verdi ble utvidet med ytterligere to lokaliteter: husmannsplassen Jensrud og arbeiderboligen/husmannsplassen Lysaker.

²⁸ Opplysning fra byantikvaren i Sandnes.

Hvilken oversikt ønskes, og hvilke konsekvenser vil en oppføring i Askeladden eventuelt få?

Etter NIKUs skjønn er innlegging av kommunale kulturminnedata i Askeladden et middel, ikke et mål i seg selv. *Hvilke* kulturminner som skal legges i Askeladden vil avhenge av hva dataene skal brukes til og av hvem. Hva ønsker Riksantikvaren oversikt over og hvorfor? Er det bare kulturminnene som er tilkjent aller høyest verdi? Eller er det oversikt over *alle* kulturminner som kommunen mener har verdi, uavhengig av verneklasse?

Både Nittedal, Sandnes og Trondheim kommuner påpeker at kommunen har et helhetlig ansvar på kulturminnefeltet som ikke avgrenses til å gjelde et mindre utvalg kulturminner tilkjent særlig høy verdi, men til flere bygninger og til en rekke ulike oppgaver på feltet. Hvilken oversikt er det Riksantikvaren får ved å begrense seg til å skulle legge inn bare minnene med høyest tilkjent verdi?

I punkt 3.2 om Samnanger stilte vi spørsmål om statusen «kommunalt verneverdig» innebærer en form for autorisasjonsordning. Vil statusen i så fall ha noen konsekvenser? I møte med NIKU den 26.10.15 nevnte Riksantikvaren at Kulturminnefondet ved utbetaling av økonomisk tilskudd vil kunne gi forrang til kulturminner som er valgt ut som *kommunalt verneverdige*. Videre ble det sagt at man må regne med at kulturminnemyndighetene vil fremme færre innsigelser over for kommuner som har gjort prioriteringer og har gode kulturminneplaner. Slike effekter er noe kommunene bør få tydelig beskjed om siden det kan ha betydning for vurderingen av kulturminnene.

Innspill til videre arbeid

Nærmere avklaring med hensyn til hvilke kulturminner som skal legges inn i Askeladden.

Prosjektet har vist at det er behov for å avklare tydeligere hvilke kulturminner som skal legges i Askeladden, hvilke som ikke skal det, og hvorvidt innlegging i Askeladden representerer en form for autorisasjonsordning. Svaret vil avhenge av hva Riksantikvaren ønsker å oppnå med å legge inn dataene.

Tydeligere bestilling til kommunene. Standardiserte minstekrav.

Innlegging i Askeladden krever at det er entydig bestemt hvilke enkeltminner (bygninger, anlegg) som skal legges inn, og hva som er avgrensningen av verneverdige områder (kulturmiljøer). Det er derfor viktig å formidle tydelig til kommunene at det må settes opp konkretiserte lister over prioriterte enkeltobjekter /områder.

Riksantikvarens veiledningsmaterieell bør beskrive hvordan disse listene skal utformes, og angi et minstekrav til registrerte opplysninger om hvert enkelt kulturminne/kulturmiljø. Dette bør samsvare med de obligatoriske feltene i Askeladden. Videre bør Riksantikvaren anbefale at kommunen definerer handlingsplaner og saksbehandlingsrutiner for de utvalgte kulturminnene/kulturmiljøene og sikrer disse ved vernebestemmelser gjennom kommuneplanens arealdel og/eller ved regulering til hensynssoner.

Potensiale for stedsutvikling.

Det kan samtidig være verdt å minne kommunene om at ivaretagelse av de kvalitetene som har medført at bygningene/stedene er ført opp på vernelistene, ikke betyr at all aktivitet i disse arealene skal stoppe. Tvert imot er dette områder med spesiell betydning for innbyggerne i kommunen og dermed med særlig potensiale for stedsutvikling, kultur og næring.

6.3 Hvilke kulturminner skal IKKE legges i Askeladden?

Utarbeidelse av en kommunal kulturminneplan bygger på registrering og vurdering av lokale kulturminner. En del kommuner og fylkeskommuner har egne databaseløsninger for kulturminne-registreringer, slik vi for eksempel har sett at Sandnes og Trondheim kommuner har²⁹. For kommunens plan- og byggesaksbehandling vil det være viktig å ha kunnskap om alle kulturminnene som er registrert i kommunen, også om de som *ikke* er tilkjent aller høyest verdi i kulturminneplanen.

I dette oppdraget har Riksantikvaren ved flere anledninger poengtert at det bare er *prioriterte* kulturminner som skal legges i Askeladden. Andre kulturminner kan gjerne inngå i kulturminneplanen, men skal likevel ikke inn i databasen. Dataene bør i stedet legges i *andre databaser*. Kulturminnesøk³⁰, Riksantikvarens publikumsrettete kulturminnedatabase, kan være et tilbud til kommuner som ikke har egne, lokale kartbaser som egner seg for disse registreringene.

Pilotkommunene gir uttrykk for at det beste for kommunen vil være at informasjon om alle kulturminner finnes på samme sted. For å unngå dobbeltarbeid ved en eventuell senere overføring til Askeladden, bør databaseløsningen som brukes til registrering av kulturminner, være tilpasset Askeladden, og det bør samles nødvendige data fra starten av. Ved bruk av Kulturminnesøk bør man være obs på at denne ikke inneholder nøyaktig samme obligatoriske felter som Askeladden. Dersom man først registrerer i Kulturminnesøk og siden vil legge inn i Askeladden, trengs i tillegg til feltene i Kulturminnesøk *eiendomsnavn* (ev. gateadresse), opplysning om *byggningsnummer* og *hovedmateriale*. Videre operer Askeladden med beskrivelser på både lokalitets- og enkeltminnenivå.

Innspill til videre arbeid

Tilrettelegging for kommunale kulturminneregistreringer.

Kommunene trenger et databaseverktøy for registreringene som skal danne grunnlag for kulturminneplanen. Ideelt sett bør registreringene helt fra starten kunne legges inn i en struktur som er tilpasset Askeladden, slik at de kulturminnene som senere blir verdivurdert høyt og prioritert av kommunen, kan overføres uten mye ekstraarbeid. Her finnes det flere muligheter:

- Registrering direkte i Askeladden. I så fall bør kulturminnene i første omgang få status á la «*Under vurdering*», slik Trondheim kommune foreslår, og være usynlige for andre brukere (ikke eksport via Norge Digitalt).
- Registrering i Kulturminnesøk, men med ekstra opplysninger for senere overføring til Askeladden.
- Registrering i databaseløsning som er tilpasset datautveksling med Askeladden. Trondheim kommune åpner for at også andre kommuner kan få bruke databaseløsningen som de har utviklet.
- Registrering i Excel-skjema som har rubrikker for obligatoriske data tilsvarende opplysningene som kreves i Askeladden.

Disse alternativene bør utredes og beskrives nærmere.

²⁹ Andre eksempler er Kulturminnekart.no i Østfold, InnlandsGIS, Horten kommunes innlegging av historielagets registreringer, og GeomatikkIKT som har utviklet løsninger for flere kommuner.

³⁰ Kulturminnesøk (kulturminnesok.no) ble lansert av Riksantikvaren i desember 2009, og kom i ny versjon våren 2012. Kulturminnesøk er basert på Askeladden og viser informasjon om over 150 000 kulturminner registrert i Askeladden. I tillegg omfatter den opplysninger og bilder fra flere andre kilder og fra publikum. I basen kan det kun legges inn en punktavmerking i kart og en beskrivelse av kulturminnet.

Trolig vil også regionalforvaltningen ha behov for å registrere kulturminner som man er oppmerksom på og som det kan være aktuelt å vurdere for fredning etter kulturminneloven.

6.4 Hvilke data skal registreres om kulturminnene?

Askeladden har obligatoriske felter, men tilbyr i tillegg mulighet for å registrere mer omfattende informasjon om kulturminner. Hvilket nivå man skal legge seg på med hensyn til innlegging av data, vil avhenge av *hva* dataene skal brukes til og av *hvem*. Dette går vi nærmere inn på i neste avsnitt, men vil her kort presentere minimums-/maksimumsvariantene:

Minimumsløsning

Ved innlegging av enkelbygninger i Askeladden, er følgende data obligatoriske:

- Kartfesting³¹
- Navn på lokalitet, dvs. eiendomsnavn eller adresse (eksempel: *Jensrud* eller *Kirkebyveien 8*)
- Art (eksempel: *husmannsplass* eller *handelsanlegg*)
- Beskrivelse i fritekst. Her kan man sakse en tekst fra kulturminneplanen, eller alternativt skrive «*Beskrivelse mangler*».
- Stedfesting: Fylke og kommune
- Bygningsart (eksempel: *bolig*, *låve* eller *forretningsbygg*)
- Opprinnelig funksjon (eksempel: *landbruk*, *industri* eller *handel*)
- Datering³² (eksempel: *1800-tallet*);
 - Metode for datering (eksempel: *SEFRAK*);
 - Kvalitet av datering (eksempel: *Sannsynlig*)
- Vernestatus (her skal det velges *Kommunalt verneverdig*)
- Byggsnummer (= Bygningsnummer fra Kartverket).
- Hovedmateriale (eksempel: *Tre*). Alternativt kan man her velge «*Ikke registrert*».

Ved innlegging av område (kommunalt kulturmiljø), kreves følgende data:

- Kartfesting
- Navn (eksempel: *Norestraen*)
- Kategori (her velges: *Kommunalt kulturmiljø*)
- Geografi (eksempel: *Bygd/tettsted*).
- Miljøtype (eksempel: *11. Annet, komplekst område/sammensatt område*)
- Spesifisert type (eksempel: *11. Komplekst område med mange tema*)
- Bruksperiode:
 - «*I bruk*» er haket av som standardinnstilling. For å angi at den tradisjonelle bruken av kulturmiljøet er opphørt, fjernes avkryssingen i rubrikken.
 - Fra - (eksempel: *1600-talet*)
 - Til - (eksempel: *2000-tallet*)
- Stedfesting: Fylke og kommune

³¹ Det er fullt mulig å registrere kulturminner i Askeladden uten å kartfeste dem, men siden hovedhensikten med innleggingen i databasen er å gjøre kulturminnene synlige og kjent, blant annet ved utveksling av data gjennom Norge Digitalt, forutsetter vi at kartfesting blir gjort.

³² Datering kan angis i form av eksakt årstall dersom dette er kjent, innenfor et 25-årsspenn (1850-74), innenfor et århundre, eller mer uspesifikt, f. eks. som «etter-reformatorsk».

Maksimumsløsning

Askeladden åpner for at det kan legges inn omfattende dokumentasjon om kulturminner, både ved utfylling/valg i forhåndsdefinerte menyer, ved innlegging av fritekst, ved å laste opp dokumenter med utfyllende informasjon og ved å lenke til kilder utenfor databasen. Det er følgelig mulig å legge inn og tilgjengeliggjøre kulturminnedata av ulike typer via Askeladden. Det finnes i prinsippet ingen begrensning for hva slags og hvor omfattende opplysninger som kan legges inn – utover de begrensningene som følger av databasens lagringskapasitet. For særlig verdifulle kulturminner som fredete bygninger, vil det være et mål å samle mest mulig dokumentasjon i Askeladden.

Innspill til videre arbeid*Tilrettelegge for overføring av registrerte data/grunnlagsregistrering.*

Det beste vil være om kulturminnedata som kommunen har samlet gjennom det forutgående registreringsarbeidet som grunnlag for kulturminneplanen, på en enkel måte kan overføres til Askeladden, enten dette gjøres ved å endre status fore registreringer i databasen, ved å hente data fra Kulturminnesøk, ved å utveksle data fra en annen database eller import via Excel-skjema.

Informasjon til kommunene om muligheter ved bruk av Askeladden.

Det bør understrekes overfor kommunene at innlegging i Askeladden etter en minimumsløsning krever relativt få opplysninger. Det bør angis hvilke data dette er, og informeres om hvilke fordeler Askeladden vil kunne ha for kommunen, blant annet ved at kulturminnedataene blir synlige i kartløsninger som utveksler data via Norge Digitalt. Samtidig bør kommuner som er interessert i å bruke databasen som verktøy for sin saksbehandling, få tydelig beskjed om at det er fullt mulig å legge inn mer informasjon i Askeladden enn minstekravet. Dette bør følges av en enkel og informativ oversikt over alle opplysninger det er mulig å legge inn. Det bør også informeres om hvordan Askeladden forholder seg til Kulturminnesøk.

Legge til obligatorisk felt?

Det bør vurderes om det skal gjøres endringer i hvilke felter som er obligatoriske. En mulighet er å gjøre følgende felt obligatorisk for både enkeltminner og områder:

- Registrering av vernedato (= vedtaksdatoen for kommunal kulturminneplan)³³

Trekke fra obligatorisk felt?

Videre kan det vurderes om obligatoriske felter for kommunale kulturminner/-miljøer skal begrenses til å gjelde de dataene som eksporteres fra Askeladden til andre kartløsninger (se kpt 6.5). I så fall kan det vurderes å gjøre følgende felt valgfritt:

- *Hovedmateriale.*

³³ Slik Askeladden fungerer per januar 2016 er det ikke obligatorisk å fylle ut informasjon om vernestatus for kulturmiljøer. Vernetyper kommunalt verneverdig ligger implisitt ved at kulturmiljøet er kategorisert som «kommunalt kulturmiljø». Det kan likevel vurderes om vernestatus skal gjøres obligatorisk. En mulighet kan være at man ved å endre status fra «Under vurdering» til «Kommunalt verneverdig» og å legge inn vernedato, gjør kulturminnet klart for eksport /synlig via Norge Digitalt. En fordel ved å legge inn vedtaksdatoen, er at den kan gi en pekepinn om sist planen ble oppdatert.

6.5 Hvem skal bruke dataene og til hva?

Oppdraget har, ikke overraskende, avdekket at mulige brukere vil ha ulike behov med hensyn til kulturminnedata i Askeladden. Informasjonsbehovet vil avhenge av hva dataene skal brukes til.

Riksantikvarens behov

Riksantikvaren har, som direktorat med overordnet ansvar for kulturminnevernet, behov for oversikt over de verneverdige kulturminnene her i landet³⁴. Dette omfatter også kulturminner som kommunene har utpekt som verneverdige enten gjennom planarbeid etter plan- og bygningsloven eller gjennom utarbeiding av kulturminneplan for kommunen.

Når det gjelder daglig forvaltning av kommunenes prioriterte kulturminner, har Riksantikvaren ingen rolle, og informasjonsbehovet om de enkelte kulturminnene vil dermed være begrenset. NIKU antar at den viktigste opplysningen for Riksantikvaren er vernestatusen, altså at en bygning/et anlegg eller et område (kulturmiljø) faktisk er valgt ut som kommunalt verneverdig. For å kunne følge opp de nasjonale målene om å minimere tap av verneverdige bygninger, vil dessuten kartfestingen i Askeladden være vesentlig. Denne bidrar til at kulturminnet blir synliggjort og dermed forhåpentlig tatt hensyn til.

Dersom hensikten med registreringen i Askeladden først og fremst er å gi en landsdekkende oversikt over prioriterte kulturminner i kommunene, vil det følgelig være tilstrekkelig med et minimum av registrerte data og på et overordnet nivå. Det vil ikke være nødvendig med detaljerte beskrivelser, registrering av bygningsdeler eller informasjon om historikk osv. Øvrige kulturminnedata vil likevel kunne være interessante i sammenheng med miljøovervåking og statistikk.

Regionalforvaltningens³⁵ behov

Regionalforvaltningen vil ha behov for oversikt over registrerte verneverdige kulturminner i regionen, på tilsvarende måte som Riksantikvaren har for hele landet. Videre vil regionalforvaltningen være involvert som høringspart ved kommunenes plan- og byggesaksarbeid i saker der kulturminneinteresser er berørt. Om regionalforvaltningen skal kunne gi faglige anbefalinger til kommunene, trengs utfyllende opplysninger om kulturminnene, jf. kommunenes behov, se nedenfor.

Kommunens behov

Kommunens rolle som plan- og bygningsmyndighet gir behov for mer omfattende informasjon. Kommunen skal avgjøre hvorvidt det kan gis tillatelse til endring eller riving av eksisterende bygning/anlegg og hvilke endringer som kan tillates i områder der det er forutsatt at det ikke skal gjøres inngrep. Dette er avgjørelser som må tas utfra helhetlige vurderinger av ulike hensyn. For at kulturminneverdiene skal vinne fram i avveiningen mot andre interesser, er argumentasjon for verneverdi essensielt. Hva er det ved et kulturminne som gjør at det er valgt ut for kommunalt vern? Dersom registreringen i Askeladden skal brukes som utgangspunkt for saksbehandling av konkrete omsøkte tiltak, trengs også beskrivelse av og nærmere opplysninger om kulturminnet. Kommunens behov for oversikt over kulturminnebeholdningen i kommunen blir drøftet nærmere i neste kapittel.

³⁴ Behovet er påpekt av Riksrevisjonen 2009: *Riksrevisjonens undersøkning av korleis Miljøverndepartementet varetek det nasjonale ansvaret sitt for freda og verneverdige bygningar. Dokument nr 3:9 (2008-2009)*, s. 8.

³⁵ Kulturminnevernmyndigheten i fylkeskommunene/Sametinget.

Nød-etater?

I forbindelse med brann eller naturkatastrofer som flom, ras m.v. kan nødetatene trenge informasjon om særlig viktige kulturminner som det skal prioriteres å redde. For disse etatene vil trolig kartfesting og angivelse av vernestatus være tilstrekkelig.

Kulturminnefondet?

I følge Riksantikvaren³⁶ vil Kulturminnefondet ved utbetaling av økonomisk tilskudd kunne komme til å gi forrang til kulturminner som er valgt ut som *kommunalt verneverdige*. Kulturminnefondet vil følgelig kunne være en aktuell bruker av Askeladden for å skaffe oversikt over hvilke kulturminner dette gjelder. For Kulturminnefondets bruk vil trolig vernestatusen og beskrivelsen av kulturminnet (eventuelt også begrunnelse for verneverdien) være den mest relevante informasjonen.

Grunneiere, eiendomsutviklere, folk flest

Den generelle utvekslingen av kartdata via Norge Digitalt gjør at opplysninger registrert i Askeladden blir tilgjengelige også for andre enn kulturminneforvaltningen. Eksporten av data (for eksempel via Gis-Line³⁷, NoIS, ArcGIS og kartløsningene til andre parter i Norge Digitalt-samarbeidet) gjør at man på en enkel måte kan få opplysninger om kulturminner og vernestatus. Dette vil blant annet være viktig for grunneiere og eiendomsutviklere.

Via Norge Digitalt eksporteres disse dataene (i tillegg til selve kartfestingen) for enkeltbygninger³⁸:

- Bygningsnummer
- Eiendomsnavn (eksempel: *Berg Søndre*)
- Art (eksempel: *gårdstun*)
- Datering (eksempel: *1650-74*)
- Vernestatus (eksempel: *kommunalt verneverdig*).

For den som er spesielt interessert i kulturminner, enten det er enkeltpersoner eller for eksempel skoler, finnes databaser som Kulturminnesøk med utfyllende opplysninger og beskrivelser³⁹. Med tanke på den kulturminneinteresserte allmennheten vil kortfattede beskrivelser av kulturminnene og kartfesting av dem, trolig være det mest interessante.

Fordelen ved den generelle datautvekslingen fra Askeladden, er at informasjon derfra også blir tilgjengelig for folk som i utgangspunktet *ikke* var på leting etter data om kulturminner.

³⁶ Notat fra møte 26.10.2015.

³⁷ Gis-Line er en kartløsning som brukes av mange kommuner, blant annet Nittedal.

³⁸ For kulturmiljøer får man bare opp polygonet (kartavgrensingen). Vi har ikke klart å finne at metadata (kulturminnedata) om kulturmiljøfredningen er eksportert til andre kartløsninger. Vi har sjekket kommunekart, Norge Digitalt-parter, Kulturminnesøk og kommersielle kart uten å finne metadata.

³⁹ Fra Askeladden eksporteres samtlige obligatoriske data unntatt opplysningen om hovedmateriale til Kulturminnesøk. Det er imidlertid verdt å merke seg at beskrivelsen i utgangspunktet hentes fra lokaliteten og ikke fra enkeltminnet.

Innspill til videre arbeid

Rutiner for å sikre at innlegging av data blir gjort?

Tilgang til kulturminnedata fra Askeladden vil være nyttig for både offentlige myndigheter/instanser og for folk flest. Den viktigste fordelene ved innlegging i Askeladden er at kulturminnedata blir distribuert via andre kartløsninger, og at den gir helhetlig oversikt over ulike kulturminnekategorier (fredete, vernete, statlig listeførte samt kommunalt verneverdige kulturminner) innenfor et geografisk område. Dataene blir synlige også for folk som i utgangspunktet ikke var på leting etter kulturminnedata. Dette betinger imidlertid at de kommunale kulturminnedataene faktisk blir lagt inn i eller kan hentes opp via databasen. Hvordan kan det etableres gode rutiner for å sikre dette?

Riksantikvarens ansvar?

Dersom kommunens kulturminneregistrering er gjort i Askeladden fra starten av, representerer ikke innleggingen noe ekstraarbeid. Hvis kulturminnene er registrert i en database tilpasset utveksling med Askeladden (som Kulturminnesøk eller Trondheim kommunes kulturminneregister) eller man har samlet opplysninger i et Excel-skjema med tanke på senere innlegg i Askeladden, vil dataene kunne importeres til databasen på en relativt enkel måte. Verre er det dersom kommunens registrering *ikke* har tatt høyde for innlegging i Askeladden og må kompletteres i ettertid. I så fall vil tilrettelegging av data og innlegging i Askeladden medføre ekstraarbeid som det neppe kan forventes at kommunen vil ønske å utføre. På bakgrunn av at Riksantikvaren ikke kan pålegge kommunene å gjøre dette, men bare anmode dem om det, vil den sikreste måten være at Riksantikvaren selv sørger for å registrere kommunale kulturminner.

Prioritere beskrivelser?

Med tanke på allmennhetens bruk bør det legges vekt på å få inn korte beskrivelser av de enkelte kulturminnene (i stedet for at man legger inn minimumsvarianten «Beskrivelse mangler»). Ved å dele kunnskap om kulturminner og fortellinger skapes større forståelse og engasjement rundt vern.

Vurder om begrunnelse for verneverdi skal legges inn.

For å gi kommunene større nytte av innlegging i Askeladden, bør det vurderes om begrunnelsen for verneverdien til kulturminnene skal legges i Askeladden. Dersom databaseløsningen som Trondheim kommune har utviklet, tas i bruk av flere kommuner, ligger det her felt for verneverdivurdering.

Standardisert klassifiseringssystem for kulturminner?

Mange kommunale kulturminneplaner opererer med klassifisering av kulturminner. Det finnes imidlertid ingen standardisering for dette. Noen kommuner har vurdert verneverdi A-B-C, andre 1-2-3. Nittedal anvender skalaen *svært høy, høy, middels, lav* verdi. Det bør utredes om det er mulig å lage et felles klassifikasjonssystem med standardiserte kategorier. Dette vil ha flere fordeler, ikke minst med tanke på utveksling av data mellom ulike kilder. Klassifiseringssystemet kan også ta utgangspunkt i ulike saksbehandlingsregimer, som f.eks. forvaltning av henholdsvis 1- fredete, 2-verneverdige og 3-bevaringsverdige bygninger, slik Sandnes kommune har valgt.

6.6 Nyttig for kommunene med verneverdige kulturminner i Askeladden?

Kommunens ansvar på kulturminnefeltet – ikke bare de prioriterte kulturminnene.

Riksantikvarens intensjon er at databasen skal kunne fungere som forvaltningsverktøy for kommunenes oppfølging av kulturminner. Dersom nåløyet for hva som skal legges inn i basen er trangt⁴⁰, vil Askeladden imidlertid bare vise de kulturminnene som er tillagt aller høyest verdi, mens kulturminner som er tilkjent lavere verdi, ikke vil være registrert.

Selv om kommunen har valgt ut det den anser som de aller viktigste kulturminnene⁴¹ til en kommunal, prioritert liste, betyr ikke dette at kommunenes ansvar på kulturminnefeltet begrenser seg til ivaretagelse av disse. Kommunenes helhetlige ansvar betinger at kommunen har en bred oversikt over alle kulturminner i kommunen, fra høy til lavere verdi. Dersom innlegging i Askeladden skal forbeholdes de særlig verdifulle/ prioriterte kulturminnene, betyr dette at kommunen vil ha behov for et annet kulturminneregister i tillegg til Askeladden.

Det er ikke gitt at kommunene i sitt kulturminnearbeid ønsker å vedta lister over særlig viktige enkeltminner. For eksempel har Sandnes kommune i stedet valgt å vektlegge bevaring av kulturhistoriske miljøer. Tilsvarende har Tromsø hatt fokus på å sikre helhetlige bygningsmiljøer i sentrum.

I tillegg til faste kulturminner kan kommunenes kulturminnearbeid også omfatte løse kulturminner (gjenstander) og immaterielle kulturminner som fortellinger, musikk, dialektord/-uttrykk, ulike typer tradisjonelt håndverk og så videre. Dette kan ikke registreres i Askeladden.

Askeladden som forvaltningsverktøy for kommunene?

Hvorvidt Askeladden vil kunne fungere som forvaltningsverktøy slik Riksantikvaren ønsker, avhenger av flere forhold, som størrelsen på kommunen, hvordan den er organisert, hvorvidt kommunen har et eget kulturminneregister og om dette er knyttet til kommunens øvrige saksbehandlingssystem.

For små kommuner som ikke har egne fagfolk med kulturminnekompetanse, som ikke har andre registre/databaser med kulturminnedata, og der antallet registrerte kulturminner er lite, vil trolig Askeladden kunne være til hjelp. For disse vil kulturminnedataene fra Askeladden kunne hentes tilbake via kommunal kartløsning. Supplert med registrering i Kulturminnesøk vil man kunne finne alle kartfestede kulturminner på ett sted, noe som vil være vesentlig for at dette skal være funksjonelt for kommunen. Det bør ikke være slik at man må slå opp i ett kart for å finne «prioriterte» og et annet sted for å finne «listeførte» kulturminner.

For større kommuner med et stort antall både enkeltbygninger og arealplaner/reguleringsplaner, vil Askeladden neppe dekke behovet. Dette går fram av uttalelsene fra både Nittedal, Sandnes og Trondheim kommuner⁴². For kommuner som allerede har etablert egne kulturminneregistre, vil innlegging og oppdatering av utvalgte kulturminner i Askeladden representere tidkrevende merarbeid, og vil trolig bli lavt prioritert i konkurranse med kommunens øvrige arbeidsoppgaver.

⁴⁰ Jf. notat fra møte 17. november 2015.

⁴¹ I kulturminneplanen gjerne omtalt som *klasse A*, *klasse 1* eller objekter med *svært høy verneverdi*.

⁴² Både Sandnes' og Trondheims registreringsverktøy er tett knyttet opp mot saksbehandlingssystemet som ellers brukes for plan- og byggesaksarbeid.

Som ved all dobbel bokføring, vil man dessuten kunne oppleve at dataene i de to databasene ikke alltid stemmer overens.

Øvrige saksfelter som kommunen skal ivareta

Fordi kommunenes ansvarsområde er komplekst, vil kommunene i sitt planarbeid ha behov for oversikt over en rekke ulike samfunnsforhold i tillegg til ansvaret for kulturminnevern: transport, energiforsyning, næringsliv, demografiske data, ressursbruk, forurensning, naturverdier og artsmangfold, bare for å nevne noen. For kommunene vil det være gunstig om man kan finne ulike typer data samlet, slik at man ikke må slå opp på mange ulike steder. Her er det en fordel at kulturminnedata fra Askeladden eller kommunens kulturminneregister kan importeres til kommunens kartløsning på lik linje med andre data.

Innspill til videre arbeid

Nærmere utredning av kommunenes behov.

Det bør utredes nærmere hvilke behov kommunene har for kulturminneregister. På bakgrunn av vår kontakt med pilotkommunene, vurderer vi at bruk av Askeladden som saksbehandlingsverktøy i kombinasjon med Kulturminnesøk, kan være nyttig for de minste kommunene⁴³. For større kommuner som ikke ser noen nytteverdi ved å bruke Askeladden, men tvert imot opplever det som unødig og uønsket dobbeltarbeid, er konklusjonen at man i stedet bør utrede muligheten for standardisering av kommunale kulturminneregistre og at man vurderer om kulturminnedata kan importeres til Askeladden fra disse. En nærmere undersøkelse vil avklare om det er mulig å finne en felles løsning som passer både store og små kommuner.

6.7 Askeladden – brukervennlighet, muligheter og begrensninger

En forutsetning for at Askeladden skal fungere som forvaltningsverktøy, er at den er brukervennlig.

Våre erfaringer

- *Brukergrensesnitt – design, logoer, rubrikker*
Askeladden har tiltalende skjermbilder, særlig gjelder dette kartløsningen. Kartet har logoer som tilsvarer de man finner i andre kartprogrammer og den har små forklarende tekster til de ulike funksjonene. Dette gjør kartdelen av programmet relativt selvforklarende, enkel og intuitiv. Den har likevel noen svakheter: Dersom man søker opp et kulturminne og ber om visning i kart, zoomes man inn til en målestokk der bakgrunnskartet er usynlig, og det første du som bruker må gjøre, er å zoome ut.

Registreringsskjemaene for data er noe uoversiktlige. Faner er plassert på ulike steder i skjermbildet, og det savnes forklarende tekst. Noen funksjoner er litt vanskelige å finne. For eksempel er overgangen mellom lokalitetsnivå og de ulike enkeltminnene, litt kryptisk. Dette er en knapp merket >Vis lok/enk.

⁴³ Man må forvente at det vil være en sammenheng mellom kommunens innbyggertall og antall registrerte kulturminner. Flest verneverdige bygninger vil det trolig være i tettbygde områder/bykommuner.

Videre er rubriseringen av opplysninger ikke alltid konsekvent. For eksempel ligger feltet «Annen vernestatus» ikke under rubrikken «Vernestatus» som man kanskje ville tro, men derimot under rubrikken «Om enkeltminne».

- *Funksjonalitet*

Registrering av nytt kulturminne: Ved innlegging av nytt kulturminne er det en veksling mellom aktiv klikking der du må vite hva du skal velge og hvor du skal trykke, og at programmet leder deg videre og gir beskjed om obligatoriske felter som skal fylles ut.

Bruk av data: Mulighetene for å søke opp/gjenfinne informasjon er gode. Man kan søke både via kart og via søk på eiendomsdata (gnr/bnr), eiendomsnavn/adresse og ved avansert søk der man filtrerer på grunnlag av kommune, art, vernetype, osv. Ved søk på navn ligger det en sårbarhet i at stavemåten må være eksakt lik stavemåten i databasen.

Endring: Det ligger en risiko i at informasjon som kan ha juridiske implikasjoner, lett kan endres og at dette kan skje uforvarende. For eksempel var det mulig å slette/endre fredningsområdet for en fredet gård og å endre vernestatusen for en listeført kirke.

- *Kartløsning*

Askeladdens kartløsning er primært basert på ESRI-programvare og Shape-filer. Kommunenes kartløsning er ofte basert på SOSI-system og -standard. Dette gir utfordringer siden man ikke får lagt inn data ved hjelp av SOSI-filer. Det finnes programvare for å konvertere SOSI til Shape (og vice versa), men dette er det få som har, og enda færre som behersker. Det er også u hensiktsmessig at man må bruke Shape-filer når man legger inn i Askeladden, mens man kun kan få SOSI-filer ut via temadata-nedlastingen på Norge Digitalt.

- *Kartfesting*

Så sant man har et grunnlagsdokument som viser hvor kulturminnet befinner seg, er det kurant å legge inn kartfesting av kulturminner. Overgangen mellom lokalitet og enkeltminne er likevel ikke helt enkel, blant annet fordi det først må finnes en lokalitet med større utstrekning enn enkeltminnet, før man kan legge inn et enkeltminne. For å kunne legge inn kulturmiljø i Askeladden, må det finnes et registrert enkeltminne innenfor området. For innleggingen av Nittedal kommunes kulturmiljø rundt Markerud gård bød dette på problemer fordi utstrekningen til det kommunale kulturmiljøet ikke var helt sammenfallende med lokaliteten Markerud (fredningsområdet etter kulturminneloven).

- *Kompliserende nivå-oppdeling?*

Bruk av databasen fordrer at man kjenner basens oppbygning og logikk⁴⁴. Blant annet må man kjenne Askeladdens nivådeling med kulturmiljøer, lokaliteter og enkeltminner. Begrepet «lokalitet» er i seg selv uvant/ukjent for eksterne brukere, og oppdelingen av informasjon på lokalitetsnivå og enkeltminnenivå framstår i mange tilfeller som unødig tungvint, særlig i de tilfellene der det kun er én eneste bygning på lokaliteten.

⁴⁴ Se også <http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Utviklingsnett>. Presentasjonen «Hvor skal kommunens kulturminnedata bo?» (Utviklingsnett, Riksantikvaren 2013, Stian Finnmark) beskriver fordeler og ulemper med Askeladden, Kulturminnesøk og kommunenes egne løsninger.

- *Uklare begreper*

Askeladden bygger på kulturminneforvaltningens vokabular. Dette gjør at databasen fremstår som intern. Begrepene som ligger inne som faste valg, vil framstå som ukjente for eksterne (kommunale) brukere, og de blir i liten grad forklart.

- Flere begreper er tilsynelatende like, og det er således vanskelig å vite hva man skal velge, noe som er ganske forvirrende. Dersom man skal legge inn en enkeltbygning på en bondegård, kan man for eksempel velge mellom disse fire alternativene under «Art»: gårdstun, gårdsanlegg, jordbruk, landbruk. Det savnes en sidehjelp med ordforklaring og eksempler på hva som menes med hvert enkelt valg. Dette gjelder både «Art», «Kategori» og «Funksjon».
- I andre tilfeller er ingen valgalternativer dekkende for kulturminnet som skal registreres. Siden ingen alternativer i utgangspunktet passer, kan det bli vilkårlig hva man velger. Hva skal for eksempel ei torvmyr registreres som?

- I noen tilfeller er ordbruk inkonsekvent. Eksempel:

Hvis man skal legge inn ei mølle, kan man velge «Mølle/kvernhus» under lokalitet:

Lokalitet ID	
Navn	Mølle/kvernhus
Kategori	Bebyggelse-Infrastruktur
Art	Mølle/kvernhus
Opprinnelig funksjon	Velg
Nåværende funksjon	Velg

Under enkeltminne synes det naturlig å legge inn Mølle/kvernhus på nytt under Art, men her heter det Kvernhus-mølle.

Navn	Kvernhus på Hildersmark
Kategori	Bygning
Art	Kvernhus-mølle
Art2	Velg
Opprinnelig funksjon	Industri, fremstilling, produksjon
Nåværende funksjon	Velg

- Enkelte lister over valgalternativer fortoner seg som tilfeldige og lite gjennomtenkte. Ikke minst gjelder dette de alternativene som er lagt inn for å beskrive kulturmiljøer. Her får man opp elleve ulike alternativer som later til å være satt opp på grunnlag av Riksantikvarens fredningsstrategi, og som ikke nødvendigvis er velegnede kategorier for kommunale kulturmiljøer. Ni av de ti prioriterte temaene i RAs fredningsstrategi samsvarer med valgalternativene i Askeladden. Det eneste punktet i strategien som ikke har en parallell i Askeladden, er «*Fellesskap og demokrati*». Til gjengjeld har Askeladden

to valgalternativer som ikke er med i strategien: «6. Viktige kulturminner i lokalsamfunnet» og «11. Annet komplekst område/sammensatt område». Strukturen virker uferdig. Om man for eksempel velger *Viktige kulturminner i lokalsamfunnet* under «Miljøtype», får man i neste omgang kun opp alternativet 6. *Skolestue/husmannsplasser* under «Spesifisert type».

- *Obligatoriske felter*

Hva som bør være obligatoriske felter, er drøftet i kpt 6.4. Vi vil her bare tilføye spørsmålet om det virkelig er nødvendig at man må legge inn byggnummer på en ruin/bygningsrest? Slik det er nå, er dette obligatorisk. Vi antar imidlertid at en del ruiner ikke har bygningsnummer, og derfor må få en dummy-verdi.

Innspill til videre arbeid

Endringer av Askeladden for å gjøre den mer brukervennlig.

Basert på dagens versjon av Askeladden, har vi følgende forslag til endring/supplering av databasen:

- Kartgrunnlaget bør være synlig på visning i alle målestokker.
- Samle faner slik at det blir lettere å orientere seg på siden.
- Samle beslektede opplysninger i en og samme rubrikk.
- Klargjør begreper, rydd opp i valgalternativer.
- Legge til sidehjelp og/eller korte pop-up ordforklaring for alle begreper som brukes.
- Legg gjerne inn konkrete eksempler på hvilke typer kulturminner som inngår i kategorien.
- For registrering av nytt kulturminne bør det være én knapp å trykke på uansett type kulturminne. Her kan man få opp en meny der man velger type og eventuelt registrerer andre opplysninger for å sile. Det beste ville være om det deretter åpnes et skjema for innlegging av alle obligatoriske felter samlet. Når alle obligatoriske felter er fylt ut, ledes man videre til databasen for valgfri innlegging av mer informasjon.
- Når det gjelder bygninger, kan det være en mulighet å ta utgangspunkt i enkeltobjektet, ikke lokaliteten. Når enkeltobjekter er lagt inn, kan man velge å knytte sammen flere enkeltminner som hører sammen, i stedet for det motsatte der man først skal opprette en lokalitet, for deretter å opprette enkeltminner.
- Ved redigering overskrives eksisterende data. For særlig viktige data (vi tenker her i første rekke på vernestatus), bør det komme opp en beskjed om at data overskrives sammen med et ekstra spørsmål om dette virkelig ønskes (se også kpt 6.1).
- Ved søk på navn bør man kunne be om treff også på navn med lignende stavemåter (for eksempel *Kr* i stedet for *Chr*, *gata* i stedet for *gaten*, *vei* i stedet for *veg*, *Å* i stedet for *Aa*).
- Kulturmiljø bør kunne legges inn uavhengig av om det er registrert enkeltminner der tidligere eller ikke.
- For kulturmiljøer bør det ryddes i begrepsbruk og valgalternativer.
- Det bør vurderes om Byggnummer kan droppes som obligatorisk felt for ruiner.
- For forslag til endring av obligatoriske felter, se også kpt. 6.4.

Tilpasning av Askeladden med tanke på enklere import fra andre databaser?

Det bør vurderes om det kan gjøres ytterligere tilpasninger i Askeladden for import av kulturminnedata fra kommunale kulturminneregistre. Se også kpt. 6.3, 6.4, 6.5 og 6.6.

6.8 Effektiv innlegging i Askeladden

Metoden som er presentert i kapittel 5 tar utgangspunkt i at kommunes registrering av kulturminner, verdivurdering og prioritering allerede er gjort, uavhengig av Askeladden. En mer effektiv innlegging ville man kunne få dersom kommunen helt fra starten av samlet registrerte opplysninger enten i selve Askeladden, i Kulturminnesøk (med tilleggsinfo), i en databaseløsning tilpasset Askeladden, eller i et Excel-skjema med obligatoriske felter som kunne importeres til Askeladden.

For våre pilotkommuner har innleggingen i Askeladden vært noe som er kommet til i ettertid, og som dermed medfører ekstraarbeid. Dersom kommunen har utviklet en egen database, bør man se på mulighet for å overføre data fra denne til Askeladden. Å gå mer detaljert inn på slik dataoverføring, ligger utenfor rammene til vårt oppdrag. I metodebeskrivelsen (kpt. 5) presenteres to muligheter: enkeltvis innlegging eller import av flere kulturminner samtidig via Excel-skjema.

De to første trinnene i metoden vi har beskrevet, er å identifisere de prioriterte kulturminnene i kulturminneplanen (dvs. kulturminnene som skal gis status «kommunalt verneverdig») og å skaffe til veie registreringsdata om dem, tilpasset Askeladden i type og form. Denne delen av jobben vil i prinsipp være den samme uansett hvilken innleggingsmetode som velges, fordi kravene til minimumsinformasjon (obligatoriske felter i Askeladden) er de samme i alle fall. Fordelen ved å bruke en Excel-fil vil likevel kunne være at man ved å koble en kommunal bygningsliste med andre lister, som SEFRAK-registeret, kan hente ut opplysninger derfra, for eksempel om bygningsnummer, materialer eller datering av kulturminner. Ved en slik kobling vil data kunne flettes inn for mange bygninger under ett, i en samlet import.

Det tredje trinnet i metoden er å overføre kulturminnedata til Askeladden enten ved innlegging av ett og ett objekt, eller ved innlegging av flere objekter samtidig (masseimport via Excel-fil). Innlegging av ett og ett objekt, direkte i Askeladden kan være det mest effektive dersom det ikke er mange objekter. En fordel ved å gjøre det slik, er at man får umiddelbar beskjed om manglende utfylling av felter. Dersom man har kartgrunnlag og nødvendige data tilgjengelig og velger minimumsløsningen for informasjon, er innlegging av én enkeltbygning (opprette ny lokalitet og enkeltminne) gjort i løpet av få minutter, vel å merke når man kjenner databasen.

Selv om innleggingen i seg selv er relativt fort gjort, vil fremgangsmåten likevel være tidkrevende dersom det er et stort antall objekter som skal legges inn i Askeladden. I så fall kan det være raskest å legge inn alle i en operasjon, via importmalen. Arbeidet med 291 bygninger i Sentrumsplanen for Tromsø har imidlertid vist at denne metoden også er tidkrevende. Arbeidet med å legge data i dokumentasjonsmalen tar tid og krever mange ulike operasjoner. Data skal sorteres og suppleres ved hjelp av kobling til andre dataregistre. Man må legge til linjer for lokaliteter for alle enkeltminnene. Nummerering må legges til for ett og ett minne og lokalitet, og numrene må legges i kartfilene.

Innspill til videre arbeid

Tenk Askeladden fra starten av.

Allerede når kommunens registrering av kulturminner starter opp, bør man være oppmerksom på at kommunale kulturminnedata skal inn i Askeladden og at nødvendig informasjon må samles. Det beste ville være om dataene legges rett inn i en struktur for dette formålet. (Dette kan for eksempel være databasen som Trondheim kommune har utviklet.)

Entydige kulturminneplaner.

Det bør gis en tydelig bestilling til kommunene med hensyn til hvilke lister som skal settes opp og hvilke data disse skal inneholde, se våre innspill til kpt. 6.2 og 6.4.

SEFRAK-databasen som kilde til opplysninger?

Mange bygninger som skal inn i Askeladden som «kommunalt verneverdig», vil trolig være SEFRAK-registeret. Kommunene bør få tips om hvordan data enklest kan hentes fra SEFRAK-databasen til et kommunalt kulturminneregister.

Datautveksling.

For kommuner med mange kulturminner og egen database, synes det som den beste løsningen vil være å utveksle kulturminnedata ved å koble databaser mot hverandre. Dette betinger imidlertid at dataene er strukturert på samme måte. Både Sandnes og Trondheim er oppmerksomme på dette, og legger til rette for at deres data skal kunne utveksles med Askeladden.

Hvem skal registrere i Askeladden?

For den som kjenner databasen, er innlegging/oppdatering i Askeladden en relativt rask jobb. Dersom mer enn 400 kommunale saksbehandlere skal stå for dette, vil det imidlertid kreve at Riksantikvaren bruker mye ressurser på opplæring, veiledning og oppfølging av brukere. Vil dette være rasjonelt? Hva betyr dette med tanke på risiko for feil, og vil det kunne medføre behov for ekstra kvalitetssikring av innlagte data?

6.9 Vedlikehold av data

En viktig forutsetning for at Askeladden skal fungere som forvaltningsverktøy, er at de innlagte dataene følges opp og oppdateres.

I møte med NIKU 17.11.2015 uttrykte Riksantikvaren at intensjonen er at de innlagte dataene skal oppdateres ved rullering av kulturminneplanene. Oppdatering i forbindelse med løpende byggesaksbehandling forventes derimot ikke. Dette innebærer følgelig at det kun vil være nødvendig å oppdatere data med noen års mellomrom, og jobben er derfor begrenset. Ulempen er at det kan ta lang tid før feil blir rettet, og at endringer (for eksempel dersom et verneverdig kulturminne går tapt) ikke blir fanget opp før etter lang tid, opp mot flere år. Dette undergraver troverdigheten til databasen og bruken av den som kilde.

Blant våre pilotkommuner har holdningen til innlegging av data i Askeladden variert fra interesse til motvilje. Motviljen skyldes i første rekke at kommunen ikke vil påta seg ansvar for oppdatering av data, da de selv ikke vil bruke Askeladden og derfor opplever dette som unødig dobbeltarbeid. Heller ikke de pilotkommunene som var mest positive til at kulturminner legges i databasen, har uttrykt at de ønsker å ta ansvar for å følge opp de registrerte dataene. Dersom kommunene ser nytteverdi for egen del i å bruke Askeladden, vil det trolig være interesse for å følge opp dataene. I motsatt fall vil dette neppe bli gjort. Riksantikvaren har ingen myndighet til å pålegge kommunene å gjøre det, og det synes derfor som den beste løsningen er at data i størst mulig grad hentes inn (automatisk) fra systemene som kommunene bruker, og at Riksantikvaren selv tar ansvar for innlegging og oppdatering av data i Askeladden. Dette vil trolig uansett være det mest effektive og rasjonelle (jf. punktet om opplæring og oppfølging av brukere i forrige avsnitt).

Innspill til videre arbeid

Ansvar for oppdatering og vedlikehold av data.

Ingen av kommunene i pilotstudien ønsker ansvar for vedlikehold av data i Askeladden. På bakgrunn av Riksantikvaren heller ikke kan pålegge dem dette, synes det som direktoratet selv må bære ansvaret for innlegging og oppdatering i Askeladden. Det bør utarbeides rutiner for hvordan dette skal skje.

Oppdatering ved utveksling med andre databaser?

Det mest effektive vil være at oppdatering skjer automatisk ved utveksling av data fra andre databaser til Askeladden. Data som krever oppdatering og hvor informasjonen kommer fra andre instanser enn Riksantikvaren, bør ikke legges inn i Askeladden manuelt, men i størst mulig grad importeres fra andre databaser.

7 Oppsummering

Det er gode grunner til å registrere *kommunalt verneverdige kulturminner* i Askeladden. Dette kan bidra til å nå de overordnede miljømålene om oversikt over verneverdige kulturminner. Prosjektet viser imidlertid at det er behov for å **se nærmere på definisjonen/avgrensningen av hvilke kulturminner som skal inn i databasen og hva man vil oppnå med å samle dem der**. Oppdraget har også reist spørsmålet om innlegging i Askeladden representerer en form for **autorisasjonsordning**, og hvilke følger dette vil ha for eier og for offentlig saksbehandling.

En viktig del av oppdraget har vært å avdekke hva som skal til for at kommunene på en enkel måte skal få lagt kulturminnedata i Askeladden, og hvilke løsninger som må til for at kommunene i fremtiden aktivt vil bruke og følge opp egne kulturminnedata i Askeladden. **Vår konklusjon er at man i størst mulig grad bør gå for en løsning der kommunale data hentes fra kommunenes egne kulturminneregistre og at de oppdateres der. Kontakten med de utvalgte pilotkommunene avslører at innlegging av og oppdatering av Askeladd-data neppe vil være noe kommunene ønsker å prioritere. Askeladden vil ikke dekke kommunenes behov for saksbehandlingsverktøy på kulturminnefeltet, og innlegging og oppdatering av data i Askeladden vil medføre uønsket dobbeltarbeid for mange kommuner. Særlig gjelder dette for de større kommunene med et stort antall registrerte kulturminner. For mindre kommuner vil Askeladden i kombinasjon med Kulturminnesøk kunne være en hjelp. Det bør likevel utredes om man kan finne felles løsninger som kan passe for både små og store kommuner. Fordi bruk av Askeladden ikke kan pålegges kommunene, synes det som Riksantikvaren selv må bære ansvaret for innlegging og oppdatering i Askeladden. Oppdatering bør i størst mulig grad skje automatisk.**

I henhold til oppdragsbeskrivelsen har NIKU redegjort for metodikk/systematikk ved innlegging av kommunale kulturminner i Askeladden. Metoden tar utgangspunkt i krav og muligheter i dagens versjon av databasen og bygger på erfaringene fra NIKUs arbeid med innlegging eller klargjøring av kulturminnedata for pilotkommunene Nittedal, Sandnes, Samnanger og Tromsø, samt innspill fra Trondheim kommune. Metodikken omfatter både enkeltvis registrering av data for ett og ett objekt, og import av data for flere enkeltobjekter samtidig. Metode for hvordan data utveksles fra andre

databaseløsninger, ligger utenfor rammene for dette oppdraget. Vår konklusjon er imidlertid at det er nettopp her det er mest å hente på å utvikle nye tekniske løsninger.

Rapporten påpeker videre at det må være **entydig definert** hvilke kulturminner og/eller kulturmiljøer som er de utvalgte, for at kommunalt verneverdige kulturminner skal kunne legges inn i Askeladden.

Det er **behov for tydeligere bestilling til kommunene** om hvordan kulturminneplanene skal utformes. Kommunene bør få informasjon om hvordan **lister over kommunalt verneverdige kulturminner / kulturmiljøer** skal settes opp, og det bør lages **standardiserte minstekrav** til hvilke data listene skal inneholde. Minimumskravene til data bør samsvare med obligatoriske felter i Askeladden. Disse **kravene bør være kjent når arbeidet med kulturminneplan startes opp**. For å unngå unødig dobbeltarbeid bør det også foreligge et **registreringsverktøy som er tilpasset Askeladden**⁴⁵. I dette verktøyet legges data inn som grunnlag for vurdering og prioritering. Etter politisk behandling og vedtak, overføres dataene til Askeladden slik at de blir synliggjort og kan eksporteres via Norge Digitalt mv.

I henhold til oppdraget skal NIKU påpeke endrings- og suppleringsbehov ved Askeladden. Vi har registrert at det er behov for opprydding i begreper, å legge til ordforklaringer, rydde i valg-alternativer og systematisere rubrikker. Videre har vi pekt på muligheten for å forenkle innlegging av nye kulturminner i databasen ved at man får opp *ett* skjema med alle obligatoriske felter samlet (og kun disse), i stedet for at innleggingen dels skjer ved at du må lete deg fram til riktig rubrikk, og dels ved at systemet geleider deg fra punkt til punkt. Vi har også pekt på mulige endringer med hensyn til hvilke felter som skal være obligatoriske, og at det kan vurderes om man for bygninger skal ta utgangspunkt i enkeltbygning i stedet for i lokalitet. Endelig har prosjektet avdekket at det bør settes restriksjoner for hvem som skal kunne redigere data med juridiske implikasjoner (som vernestatus og fredningsomfang).

Rapporten gir for øvrig innspill til videre arbeid. Disse er tydelig markert i rapporten. Stikkord:

- Nærmere avklaring med hensyn til hvilke kulturminner som skal legges inn i Askeladden.
- Tydeligere bestilling til kommunene. Entydige kulturminneplaner.
- Standardiserte minstekrav til kulturminneplaner.
- Potensiale for stedsutvikling.
- Tilrettelegging for kommunale (og fylkeskommunale) kulturminneregistreringer.
- Tenk Askeladden fra starten av.
- SEFRAK-databasen som kilde til nødvendige opplysninger.
- Tilrettelegge for overføring av registrerte data/grunnlagsregistrering til Askeladden.
- Informasjon til kommunene om muligheter ved bruk av Askeladden (minimum/maksimum).
- Endringer av Askeladden for å gjøre den mer brukervennlig.
- Legge til og/eller trekke fra obligatoriske felter i Askeladden?
- Vurder hvem som skal gis redigeringstilgang for hvilke data.
- Varsel ved endring av data med juridiske implikasjoner.
- Hvem skal registrere i Askeladden?
- Rutiner for å sikre at innlegging av data blir gjort?
- Prioritere å legge inn beskrivelser?

⁴⁵ Det finnes flere muligheter for kommunale kulturminneregistre. Se våre innspill i kpt 6.3.

- Vurder om begrunnelse for verneverdi skal legges inn.
- Standardisert klassifiseringssystem for kulturminner?
- Ansvar for oppdatering og vedlikehold av data.
- Oppdatering ved utveksling med andre databaser?
- Nærmere utredning av kommunenes behov.

Kilder

Samtaler med Nittedal, Samnanger, Sandnes, Tromsø og Trondheim kommuner og kulturminneplaner for disse fem kommunene.

Veileder Kulturminner i kommunen Kulturminneplan

<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Kulturminneplaner>

Kulturminner i kommunen. Håndbok for lokal registrering

<http://www.riksantikvaren.no/index.php/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Haandbok-for-lokale-registreringer>

Verdisetting og verdivekting av kulturminner. Feltveileder for lokale registreringer

<http://www.riksantikvaren.no/index.php/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Haandbok-for-lokale-registreringer>

Registreringsskjema til håndboken

<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Veiledninger>

Dokumentasjonsmal

<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Veiledninger>

Bruksanvisning til registreringsskjema og dokumentasjonsmal.

<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Veiledninger>

Artsliste

<http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen/Veiledninger>

Strippet dokumentasjonsmal

Fått av (Stian Finmark, Riksantikvaren).

Veileder Kommunalt verneverdige kulturminner til Askeladden

Oversikt kommuner/kulturminneplaner

Fått av (Kari Larsen, Riksantikvaren).

Oversikt over kommunenes bruk av Askeladden

(Sissel Carlstrøm, Riksantikvaren 01.10.15).

Vedlegg

Vedlegg 1: Nittedal – kulturmiljøer og kulturlandskap⁴⁶

<i>Navn</i>	<i>Type</i>	<i>Beskrivelse</i>
Hakadal kirke	Kirke	Hakadal kirke med kulturlandskap
Nittedal kirke	Kirke	Nittedal kirke og området rundt Dal
Hakadal verk	Gårdsmiljø	Hakadal verk med kulturlandskap; husmannsplasser, skole, tidligere industri. Kulturmiljøet Hakadal stasjon inngår i sonen
Aas gård	Gårdsmiljø	Aas gård med kulturlandskap, husmannsplasser, og spesialområde bevaring
Rotnes bruk	Gårdsmiljø	Rotnes bruk med kulturlandskap, husmannsplasser og industri langs elva
Skyset gård	Gårdsmiljø	Skyset gård, tun og område ned mot Nitelva
Markerud gård- Tændstikfabriken	Gårdsmiljø	Markerud gård-Tændstikfabriken med kulturlandskap
Ravinelandskapet fra Slattum-Åros	Kjerneområde kulturlandskap	Ravinelandskapet fra Slattum-Åros
Nittedals krudtværk	Nyere tids kulturminner etter 1900: Industrihistorie	Nittedals krudtværk fra Waage Dam langs Ørfiskebekken og Kongen

⁴⁶ Kulturmiljøer og kulturlandskap som er tatt inn i kommuneplanens arealdel med hensynssoner.

Vedlegg 2: Nittedal – Utvalgte bygninger og anlegg av svært høy lokal verdi

Gnr/bnr	Navn	Askeladden-ID	Bygn nr	Sefrak nr	Tidsepoke
58/49	Hakadal Kirke	84461-2	151110495		160
24/12	Nittedal Kirke	85136-2	151068235		183
43/2	Hakadal Stasjon	215662-1	151093051		190
14/31	Nittedal Stasjon	215665-1	12815972		190
7/1	Hovedbygning, Søndre Slattum	215671-1	151064434	0233-0002-003	000
6/138	Hovedbygning, Markerud	86106-1	151069215	0233-0002-005	181
3/7	Hovedbygning, Nedre Skyset	215670-1	151080049	0233-0002-025	163
3/7	Uthus (Låve), Nedre Skyset	215670-2	151080065	0233-0002-026	160
15/1	Hovedbygning Rotnes Bruk	215665-1	151126413	2330009043	173
15/1	Uthus/smie, Rotnes.	215665-2	151126464	0233-0009-040	173
15/386	Damanlegg, Rotnesfossen	215705-1			
14/152	Tårnhuset, butikk og bolig	215672-1	151130135		192
62/1	Hovedbygning, Berg Søndre	215673-1	151090222	0233-0015-004	163
39/4	Linbu/stabbur Nordre Åneby	215674-1	151103782	0233-0012-003	
63/1	Hovedbygning, Spenningsby Søndre	215675-1	151085598	0233-0015-001	163
58/76	Gamle Glitre, Hakadal	215706-1	151110460		190
59/36	Kirkebyveien 8, bolighus	215676-1	151110339		192
59/36	Kirkebyveien 8, garasje	215676-2	151110347		
51/1	Ovnshus, Hakadals Verk, Nes Teglverk	215707-1	151095968	0233-0017-015	182
51/1	Verksbygning, Hakadals Verk, Nes Teglverk	215707-2	151094619	0233-0017-016	182
44/1	Hovedbygning/forvalterbolig, Hakadals Verk, Hytten	215709-1	151094635	0233-0017-018	174
44/1	Melkebu Hakadals Verk, Hytten	215709-2	151094775	0233-0017-022	184
44/1	Låve m/øs Hakadals Verk, Hytten	215709-3	151094759	0233-0017-023	184
44/1	Fjøs Hakadals Verk, Hytten	215709-3	151094759	0233-0017-024	184
44/7	Kraftverk i Jugendstil, Hakadals Verk	215709-6	151094821		191
43/1	Jernbua, Hakadals Verk	215709-5	151094813		160
44/1	Smie/verksted Hakadals Verk, Hytten	215709-4	151094716	0233-0017-028	000
43/107	Burås Nedre, hovedbygning	215677-1	151115268	2330017031	174
43/109	Burås Nedre, bur	215677-2	151115284	2330017034	181
43/109	Burås Nedre, melkebu	215677-3	15111292	2330017035	181
43/107	Burås Øvre, hovedbygning	215678-1	15111233	2330017032	182
43/107	Burås Øvre, uthus	215678-2	15111241	2330017033	182
51/1	Skole, Nes, Hakadal	215708-1	151094570	0233-0017-037	182
46/5	Låve, Søndre Nøkleby, Nittedal	215682-1	151095658	0233-0017-039	183
47/6	Låve, Nedre Elnes	215683-3	151062075	0233-0018-019	184
47/6	Hovedbygning, Nedre Elnes	215683-1	151062083	23303400	191
47/6	Stabbur, Nedre Elnes	215683-2	151062121	2330018020	191
53/1	Hovedbygning, Aas	215684-1	151116833	0233-0018-048	000
53/1	Smie/verksted, Aas	215684-2	151116981	0233-0018-052	000
53/1	Kraftverk, Aas	215684-3	151116973	0233-0018-053	000
42/1	Lysaker, Holmsida 137, bolighus, arbeiderbolig/husmannsplass under Hakadals verk	216668-1	151095895	0233-0017-001	181
13/42	Jensrud, Lillomarka, husmannsplass, bolighus	215955-1	151134211	0233-0009-007	
13/42	Jensrud, Lillomarka, husmannsplass, fjøs/låve	215955-2	151134203	0233-0009-008	

Vedlegg 3: Samnanger – kommunalt verneverdige kulturminner⁴⁷

Navn	Gnr/bnr	Bygn nr	Sefrak nr	Askeladden ID	SEFRAK datering	Byggeår	Kulturminneplan side
Botnahytta	1/3			212017-1		1941	21
Brakeløe i Eikedalen	34/3	140015423	1242-0007-080	215843-1	184		17
Driftsvegen Våga-Bergen	3			215608			22
Fellesløe på Ytre-Tysse	43/12	194743831	1242-0009-051	215942-1	180		21
Frøland kraftverk				215938-1		1921	13
Gaupholm handelstad og kai, nye butikken	44/8,10,11			215857-1		1869	17
Gaupholm handelstad og kai, sjøhus	44/8,10,11			215859-1			17
Gaupholm handelstad og kai, våningshus	44/8	140016535	1242-0010-008	215853-1	180		17
Husmannsplassruinane på Bruabotn				215967-1			23
Husmannsplassruinane på Ospekleiva				215969-1,-2,-3			23
Jonastova	43/7	140016128	1242-0009-040	214315-1	181		20
Kanonstilling ved Fossen bratte				215602-1			21
Kvernhus på Fiske	30/2	194743688	1242-0005-036	178681-1	184		18
Kvernhus på Hildersmark				215939-1			18
Kvernhus på Reistad	18/1			215941-1			18
Mikrokraftverk Dyrhovden	31/6			215609-1		1944	13
Naust/naustmiljø på Ytre-Tysse				215942-3			21
Nordviksetra	19/1	140013048	1242-0003-191	215963-1 og -2		1886	22
Notaholmen	17/5 og 18/7	194727895 194727895	1242-0003-068 1242-0003-069	215861-1			17
Rolvsvåg skulehus	2/5	194720084	1242-0001-049	214502-1		1893	19
SAFA-pipa				215668-1			14
Samnanger kyrkje				85366		1851	19
Samnanger Treskoverkstad				215664-1		1830	14
Smia på Reistad	18/7	140012297	1242-0003-085	215660-1	180		20
Stolpane skulehus				215966-1		1872	18
Torvtaking på Storemyra				216900			23
Tusenårsparken				215625-1			20
Våningshus på Øvre Kvernes	16			214504-1 og -2			31

⁴⁷ Liste utarbeidet i møte 4.11.2015 av kultursjef i Samnanger kommune og saksbehandler fra Hordaland fylkeskommune på grunnlag av kulturminneplan for Samnanger vedtatt 15.5.2013.

Vedlegg 4: Kolonneoverskrifter i Riksantikvarens «strippet dokumentasjonsmal»

Objekt-ID - løpenummer (fylles ut på både lok og enk)

Objekt-ID - undernummer (for enkeltminne)

Kulturminnenivå - Lokalitet (Lok) / Enkeltminne (Enk)

Ny (ikke registrert i Askeladden)

Kulturminnenavn (for lok og enk)

Kategori (på lok og enk)

Art (på lok og enk)

Opprinnelig funksjon (både lok og enk)

Datering (kun på enk)

Spesifisert datering (kun på enk)

Dateringsmetode (kun på enk)

Beskrivelse (både lok og enk)

Koordinat – X

Koordinat – Y

Hovedmateriale (kun på enk bygg)

Byggnr (Matrikkel) (kun på enk bygg)

SEFRAK-ID (kun på enk bygg)

Vernestatus (kun på enk)

Vernedato DD.MM.ÅÅÅÅ (kun på enk)

Plantype (kun på lok)

PlanID (kun på lok)

Askeladden lokID (hvis registrert i Askeladden) både enk og lok

Askeladden enkindeks (hvis registrert i Askeladden) kun på enk

Vedlegg 5: Notat fra møte med Riksantikvaren 26.10.2015

Notat

NIKU

Dato: 26.10.2015
Til:
Kopi til:
Fra:
Emne: Prosjekt 1020655 - Referat møte med RA

Til stede: Leidulf Mydland, Kari Larsen, Åse Dammann, Siv Leden.

Leidulf:

- RA er ikke opptatt av noen omfattende rapport i dette prosjektet. Det viktigste er tilbakemelding på innlegging i Askeladden, hva fungerer, hva fungerer ikke, hvor er det skoen trykker. RA ønsker forslag til forenklinger. Ønsker å bli oppdatert underveis i arbeidet.
- Kulturminnefondet har signalisert at de ved utbetaling av økonomisk tilskudd vil kunne gi forrang til kulturminner som er valgt ut som *kommunalt verneverdige*.
- For kommuner som har gjort prioriteringer og har gode kulturminneplaner, må man regne med at kulturminnemyndighetene vil fremme færre innsigelser.

Vedlegg 6: Notat fra møte med Riksantikvaren 17.11.2015

Notat

NIKU

Dato: 17.11.2015
Til:
Kopi til:
Fra:
Emne: Prosjekt 1020655 - Referat møte med RA

Til stede: Leidulf Mydland, Kari Larsen, Åse Dammann, Siv Leden.

Leidulf:

- Nåløyet er lite for hva som skal inn i Askeladden. Det er kun politisk vedtatte, prioriterte kulturminner som skal legges inn i Askeladden. Registrering eller oversikter av typen «Gul liste» skal ikke legges inn i databasen.
- Det er forskjell på politisk vedtatt *plan* og politisk vedtatt *liste*.
- Vedr. innlegging i Askeladden: Det er *hvilke* objekter som er vedtatt i kulturminneplanen som er det vesentlige. Trenger ikke mange data om hvert enkelt kulturminne, men skal kunne telle dem. Bare nødvendig å oppdatere Askeladden ved rullering av kulturminneplan, ikke oppdatere i forbindelse med byggesaksbehandling underveis.
- Alle ~~moy~~-prosjekter hos RA blir overført til Leidulfs seksjon.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 142/2015

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00